

Альманах
ІНГУЛЬСЬКИЙ СТЕП

Історія – Краєзнавство – Родовід - Джерела

І ВИПУСК

2016

Зміст

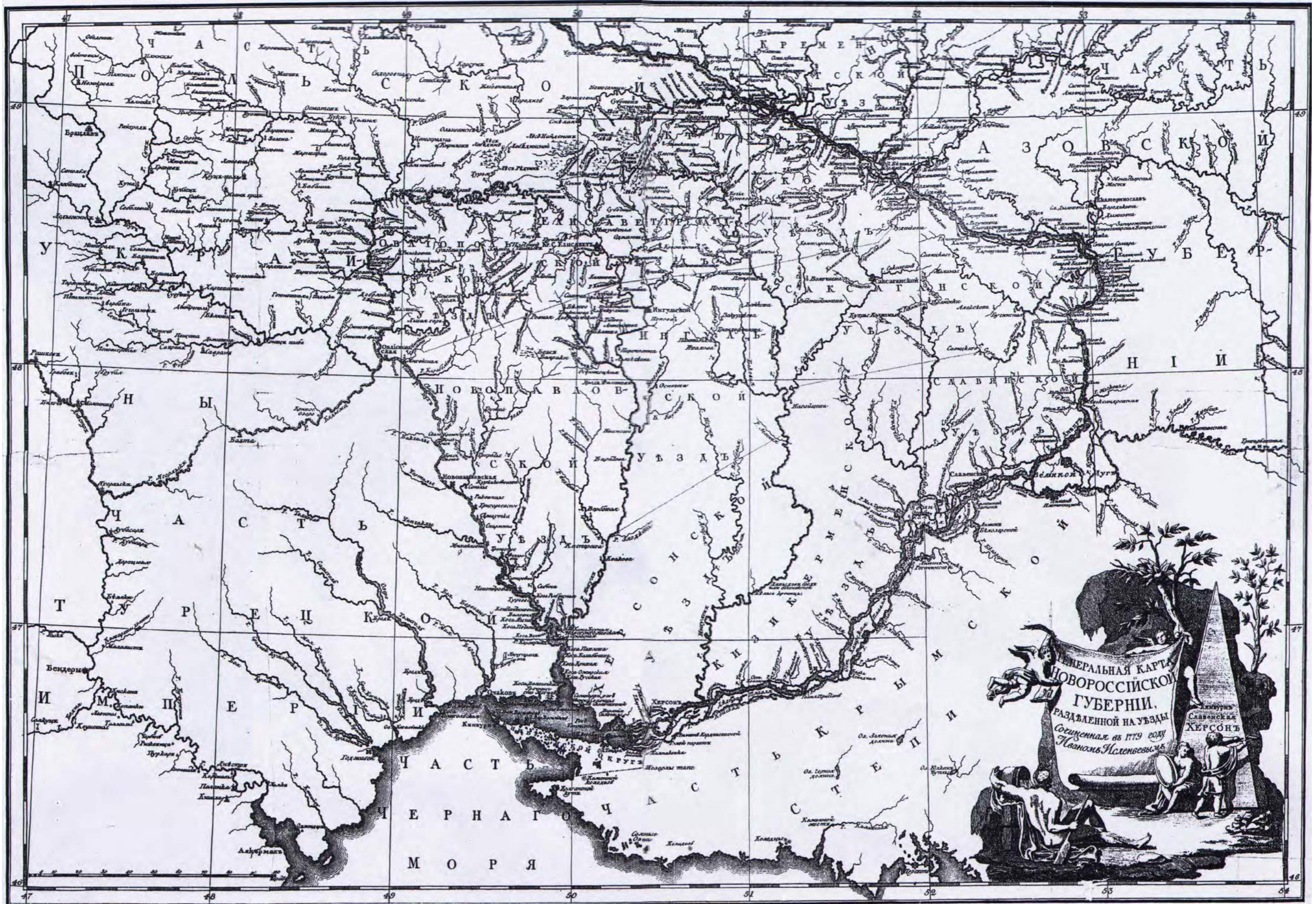
Слово видавця.....	4
Частина 1. Історія	5
Військовий і територіальний поділ Запорозжя. Яворницький Д.І.....	7
Поселення Правобережного Запорозжя в 2-й половині XVIII століття. Пивовар А.В.....	9
Частина 2. Краєзнавство	10
Запорозьський полковник Куцій і поселення Куцівка. Сердюк В.А.	11
Станція Долинська і родина Бочковських. Маруценко В. Г.....	12
Долинська О.Ф. і ст. Долинська. Давайте розмовам покладемо край. Маруценко В.Г.	13
Чи могла станція Долинська мати назву Кефалівка? Маруценко В. Г.....	14
Боковська волость. Сердюк В.А.....	15
Історичні дати села Варварівки Долинського району. Сердюк В.А.	16
Короткий нарис історії Котівки. Сердюк В.А.	16
Частина 3. Родовід	7
Дядьківський курінь Нової Січі і прізвища жителів сл. Куцівки – Новгородки. За матеріалами Кравченка Т.	18
Чотири прізвища жителів с. Бокового. Записи у метричних книгах 18 – 20 ст. Андрій Чарута	19
Частина 4. Джерела	20
Справа про будівництво церкви в сл. Варварівка. Архів фортеці св. Єлисавети. Упорядник – Сердюк В.А.	21
Документи періоду військових поселень Упорядник – Кірюян В.М.	22
Частина 5. Сьогодення	23
До 95 - річчя О. Д. Черномаза. Шеремет М.С.	24
Волонтери села Бокового. Гриценко В.П., Гриценко Н.....	25

Пивовар А.В.
ПОСЕЛЕННЯ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЗАПОРОЖЖЯ
В 2-Й ПОЛОВИНІ ХVІІІ СТОЛІТТЯ.

Фрагмент території краю на Генеральній карті Новоросійської і Азовської губерній 1778 року // Генеральная карта Новороссийской и Азовской губерний с показанием разделением оных на уезды и смежности к оным других геберней и протчих земель. Сочинена 1778 года сентября ... дня. Масштаб к карте: английской дюйм содержит 10 верст. В изъяснении знаков указвны: крепости и укрепленные губернские города, малые крепости и укрепленные города, ретранжаменты, города, местечки и монастыри, села и слободы,

хутора и зимовники, ветреные и водяные мельницы, пороги, губернские и уездные межы, почты. (РГВИА, ф. ВУА, д.20126. Фотокопия аркушів карти: ЦДІАК України, ф. 2194, оп. 1, спр. 415). Укладача карти не зазначено, але не виключено, що вона створювалася не без участі повітових і губернських землемірів та одного з тогочасних картографів краю Івана Ісленьєва, автора відповідної карти Новоросійської губернії 1779 року.

Територія краю на Генеральній карті Новоросійської губернії 1779 року // Генеральная карта Новороссийской губернии, разделенной на уезды. Сочиненная в 1779 году Иваном

Исленьевым. (ІК НБУВ, інв. № 13818. Масштаб 1: 1000000, розмір: 56 x 47 см. Копія: Кордт В.О. - К.: 1931, № 31).

Відомості про поселення правобережних повітів Новоросійської губернії за генеральними картами 1778-1779 років (мовою оригіналу)

<i>Карта Новоросійської і Азовської губерній 1778 года</i>	<i>Карта Новоросійської губернії 1779 года</i>
Крюковской уезд	
<i>вдоль правого берега Днепра вниз от реки Тясмина до устья Домоткани</i>	
ш. Табурицкой, сл. Белецковка, ш. Крюковской, Каменской, сл. Плавецкого, Троицкая, ш. Зымун с кой, Дериевской, крепость Мушуринов Рог, ш. Днепрова менской, сл. Устимовича, Гегелина, жены Гегели, ш. Бородаевской, Домотканской и сл. Пушкаревка	ш. Табурище, м. Крюков, ш. Каменка, Земунь, сл. Дериевка, Тройницкая, Буянская, крепость Мишурной Рог, сл. Каменка, Рыбальская, Бородаевка, Домоткань и Пушкаревка
<i>от границы с Елисаветградским уездом до реки Тясмина и его впадения в Днепр</i>	
ф. Вуковарской, Федварской, сл. Княжая, ф. Суботицкой, Цибулевской, ш. Вершацкой, сл. Чер нечья, Гала ганова, Калантаева и ш. Криловской	ш. Вершаць, Шолмошь, Чонград и Крылов
<i>вдоль речки Цибульника от верховьев до впадения в Днепр</i>	
сл. Иваничная, Фидровка, Чорбина, ш. Глинской, сл. Биров, Никольская, Золотаревка и Хорватова	сл. Иванковцы, ш. Глинск, сл. Никольская и Золотаревка
<i>вдоль речки Омельника Келеберянского от верховьев до впадения в Днепр</i>	
сл. Васильевка, Чорбина, ш. Павлышской, сл. Канбур леева, Байдакова, Онофревка, Турунжуна, Кудашева, при речке Купьеватой – сл. Арапова-Гаврилова, Гаврилова, Флоринского и Зипкая	ш. Павлыш, сл. Онуфриевка, в верховьях р. Купьеватой – сл. Зыбкая
<i>вдоль речки Омельника Большого от верховьев до впадения в Днепр</i>	
сл. Турченковского, ш. Попельнастой, сл. Амелницкая и Майбороды	сл. Попельнястая, Омельницкая, Макагонова, Калужина и Свистунова
<i>в верховьях речек Домоткани и Самоткани</i>	
сл. Гегелина, Руденкова	сл. Руденкова
<i>по левому берегу Ингульца вниз от верховьев до границы с Саксаганским уездом</i>	
ш. Цибулевской, Глоговацкой, сл. Чеботаева, Жиги-чева, ш. Вараждинской, Бечий, сл. Чечелева, ш. Овнянск кой	ш. Цыбулев, сл. Тонконоговка, Веселой Кут, Уховка, ш. Дмитровка, сл. Плоская, ш. Самбор, Янова, Глогвац, Вараждин, Бечья и сл. Овнянка
<i>при речке Каменке от верховьев до впадения в Ингулец</i>	
сл. Богоявленская, ш. Краснокаменской и Куколовской	сл. Краснокаменка и Куколовка
<i>в верховьях речек Зеленой, Жолтой и Комисарки</i>	
ш. Зеленой, Жолтой и почта, Комисарка	сл. Зеленая, Жолтая, Комисаровка
Елисаветградской уезд	
<i>по речкам Бешке и Верблюжке от верховьев до впадения в Ингулец</i>	
ш. Мошоринской, сл. Грандафилова, ш. Мурзинка, Бешка, Спаской, Верблюжской и сл. Верблюжка	сл. Знаменка, Мошоринская, Мурзинка и Бешка, Спсовка и Верблюжка
<i>при Ингуле от верховьев до границы с Новопавловским и Ингульским уездами</i>	
ш. Федварской, сл. Донина, ш. Вуковарской, Сентовской, сл. Марьяновича, Стоинова, Лбова, ш. Ингуль с кой, крепость Св. Елисаветы, сл. Серезлиева, Анисимова, Клинцы и Калиновка	ш. Федварь, Вуковарь, Сента, сл. Ингульская, крепость Св. Елисаветы, сл. Клинцы, Калиновка
<i>по речке Аджамке вниз от верховьев до впадения в Ингул</i>	
ш. Суботицкой, сл. Александрова, Волкова, ш. Ново аджамской, Староаджамской и сл. Покровская	ш. Суботица, сл. Аджамка и Покровская
<i>в верховьях речки Каменки, левой притоки Ингула</i>	
сл. Красной Яр и ш. Вершинокаменской	сл. Вершинокаменская и Красноярская
<i>в верховьях речки Грузкой, правой притоки Ингула</i>	
сл. Стратемировича, ш. Груской и сл. Маркова	сл. Грузская
<i>по речке Сузаклеи Каменоватой вниз от верховьев до впадения в Ингул</i>	

сл. Булациева, Молчанова, Погребного, Лыся, Соколова и Мугортовой	сл. Лобова (при речке Осиковатой, притоке Черного Ташлыка)
<i>от Крюковского уезда вдоль Польской границы до реки Большой Выси</i>	
сл. Михайловка, Кучерева, Гончарская, ф. Сентовской, Стойковичев, Канижской, Панчевской, Мартоноской	сл. Гончарская у Черного леса
<i>от верховьев Большой Выси правым берегом вниз до Польской границы</i>	
ш. Канижской, Панчевской и сл. Булацелова	ш. Каниж и Панчев
Овлиопольской уезд	
<i>от верховьев реки Большой Выси левым берегом до ее впадения в Синюху</i>	
ш. Виской, сл. Булацелова, Буличева, ш. Мартоношской, сл. Маргажичевой, ш. Новомиргородской, Печковской, б. Скарбной, сл. Томшиной, Цветиновича, Сандрикова, ш. Петро ост рова, сл. Ивановых, ш. Надлацкой, сл. Живановича, Плавшича, б. Вербовой, ш. Кони-болотцкой и Семлецькой	сл. Вись, ш. Мартонош, г. Новомиргород, ш. Печка, Петроостров, Надлак, Кальниблат и Семлек
<i>в верховьях речек Малой Выси и Килтени</i>	
сл. Лутковского, Шмитова, Козидаева, Дуковичева, Новая Вись, Акацатова, Миклоева и Никорицы	сл. Новая Вись
<i>на левом берегу реки Синюхи от верховьев до впадения в Буг</i>	
ш. Архангельской, сл. Гиржева, Бурцова, ш. Терновской, сл. Дическула, ш. Тишковской, сл. Федоровка, Троянка, Грекула, Фурдуя, ш. Добрянской, сл. Одобаша, ш. Ольшанской, Синюхобродской, Овлиополь и сл. Текелиевка	ш. Архангельской, сл. Терновка, Тишковка, Добрянка, Маслова, Синюхобродской, городкрепость Овлиопольская и сл. Мигейская
<i>в верховьях речек Казарлыка и Сухого Ташлыка</i>	
сл. Некорицы, Фонискула, Серезлева и Беженуцы	ш. Сухоташлыцкой и Липняжка
<i>при речке Плетеном Ташлыке от верховьев до впадения в Черный Ташлык</i>	
ш. Плетеноташлыцкой, сл. Злынка, Шерафетьевка и Калмазова на устье реки	ш. Плетеной Ташлык, сл. Злынка, Шерафетова и Калмазова при устье справа
<i>при речке Черном Ташлыке от верховьев до впадения в Синюху</i>	
сл. Богданова, ш. Черноташлыцкой, Новопавловской, Пешанобродской, сл. Апостолова, Попатенка и Зверева	сл. Ровная, ш. Черноташлыцкой, Павловской, Пешаной Брод и Лисая Гора
Новопавловской уезд	
<i>на левом берегу Буга вниз от границы с Овлиопольским уездом до устья Ингула</i>	
Гард, ур. Кременчуг, Овечий брод, Глубокая пристань, м. Новопавловск, сл. Раковица, м. Новогригорьевск, сл. Арнаутровка, Скаржинка, Михайловка, Троицкая, Федоровская, Касперовка, м. Новопетровское, сл. Себина, Гурива, Константинова, Баловня, Матвеевка	скала Кременчуг, Овечий брод, крепость Новопавловская, сл. Раковицы, м. Григорьевское, сл. Арнаутка, Скаржина, Михайловка, м. Троицкое, сл. Федоровка, Касперовка, м. Новопетровское, сл. Себина, коса Рыбацкая, сл. Гурьева, Константи новка, Баловня, коса Яцка, Потапова, сл. Матвеевка и коса Великая
<i>при речке Мертвых водах, левой притоке Буга</i>	
	сл. Груича, Трикраты и Соколы при устье реки
<i>при речке Черной Еланец, левой притоке Буга</i>	
	сл. Курияковичева (при устье р. Солонной)
<i>на правом берегу Ингула вниз от границы с Елисаветградским уездом</i>	
сл. Губовка, зимовник Григория Островерха (при балке Бузиновой), ниже Филонова брода – зимовники Самойла Чорного, Савки Найды и Грицка Квака	сл. Губовка, Вольского и Подлесецкого (при р. Вшивой), Аниси мова, ниже Филонова брода – сл. Иванова, Баратова, Квакова
<i>при речке Березнеговатой (Сузаклеи Камышеватой), правой притоке Ингула</i>	
	сл. Савича, Микулина, Трофимова, Добровольского, Титова, Беляева, Белого, Острожецкая (при р. Бобринец) и Алексева

<i>при річці Громоклеє, правій притоці Інгула</i>	
хутор в урочище Вербовое	сл.Вербовая и Касперова (при устьє Громоклеї)
Херсонської уезд	
на левом березу Інгула от границы с Ингульским уездом вниз до устья реки	
зимовник Прокопов, хутор Порожинского и безыменныє у Балацкого озера и в урочище Покрышка	коса Бурная (в низовьях Інгула)
от устья Інгула вниз по Бугу, берегом Лимана и Днепра до устья Ингульца	
при устьє Інгула справа – крепость Новоалександровская, коса Цветкова, Балабанова, Кривая, Жаркая, Русская, Нижние и Верхние солонцы, город-крепость Херсон	при устьє Інгула справа – крепость Новогригорьевская, коса Осницкая, Павлова, Балабанова, Кривая, Русская, Нижние и Верхние солонцы, город-крепость Херсон
<i>по речках Висуни, Доброй и Березнеговатой вниз до впадения в Ингулец</i>	
зимовники Степана Пешего, Дениса Товстоного, атамана Антона Салавоня, Антона Присовки и могилы Диплекатыє	
<i>в Кинбурнском округе на левом берегу гирлов Днепра и Днепровского лимана</i>	
сл.Алешки против Херсона, при ней Гольй перевоз, у речки Збуревки - Збурьевской ретраншамент и крепость Кинбурн на мысе против Очакова	против Херсона - Гольй перевоз, сл.Колпаковка при Збурьевском заливе и крепость Кинбурн на мысе против Очакова
Ингульської уезд	
<i>на левом берегу Ингула вниз от Елисаветградского уезда до границы с Херсонским при устьє Громоклеї</i>	
зимовники Павла Рогозы, Онуфрия Диченка, Давида Белого, Яцка Тонконога, Степана Кривого, Ивана Передеря, Петра Харона, Давида Гуртового, Остапа Басараба, Петра Сухого, Тараса Глухого, Панаса Куцого, Омелька Киннаша и Ивана Сушка	сл.Нелюбова и Перепелина (ниже Ингульска)
на речке Каменке, левой притоке Інгула	
м.Ингул (при устьє), выше – сл.Куцковка	г.Ингульської (при устьє), выше – сл.Куцковка
<i>на речке Березовке, левой притоке Інгула</i>	
	сл.Попова (в верховьях) и Осипова
<i>в верховьях речки Верблюжка и на правом берегу Ингульца вниз от границы с Елисаветградским уездом</i>	
сл.Верблюжка и зимовник Савки Цыбодриги	сл.Верблюжка и Александрова (при границе)
<i>при речках Боковой, правой притоке Ингульца</i>	
зимовники Григория Задены, Петра Горбенка, Антона Козельского, Ивана Одновола, Ивана Коваля, Корнея Чорного, Василья Тесли, по р.Боковеньке – Григорья Жила у почты и Григорья Белченка	в верховьях сл.Прожога, Бойкова, при Боковеньке – Закурдеева, Трандофилова, Пантазия, Увалова
Саксаганської уезд	
<i>вдоль правого берега Днепра вниз от речки Самоткани до речки Суры</i>	
сл.Алексеева, Шапаренка, Турковского, Соснова очевидно Шошинова, Романково, Каменская, Третузная, Корноуховка, Тарамская, Новой Кодак, Половицкая, Старой Кодак	сл.Григорьевская, Алексеева, Романково, Каменское, Трутузное, Карнаухова, Торамская, м.Новой Кодак, сл.Половицка, Чаплино, ретраншамент Каменской и сл.Старой Кодак
<i>при речке Суры, правой притоке Днепра</i>	
сл. Игната Трибуза и зимовник Ивана Бойка	сл.Савицкого, Маламы, Алексеева, Бучинская
<i>в верховьях речки Базавлука, правой притоки Днепра</i>	
урочище Коржевые могилы	сл.Политики, на запад – урочище Бугры Коржовы
<i>вдоль левого берега Ингульца вниз от границы с Крюковским уездом</i>	
сл.Петрова, зимовники Аниска Тарана (при устьє Зеленой) и Петра Видьмы (ниже устья Желтой)	сл.Петрова
<i>при речке Желтой вниз от границы с Крюковским уездом</i>	
зимовники Петра Попки, Гаврила Белого, Павла Плисковского, Ивана Ленного и почта	сл.Волочаева, Витенштейнова

<i>в верховьях речки Саксагани, левой притоки Ингульца</i>	
м.Саксагань, ниже – почта в урочище Терны	сл.Комисаровка и г.Саксаганской
Славянской уезд	
<i>вдоль правого берега Днепра вниз от реки Суры до Базавлука</i>	
Ненасытицкой ретраншамент, крепость Славянск, сло бо да при Никином перевозе, г.Покровской при р.Чертомлык и почта (вверх по Базавлуку)	сл. Волошская, ретраншаменты Ненасытной, Лычной, крепость Славенская против Каменного Затона и г.Покровской при р.Чертомлык
<i>в верховьях речки Каменки (Томаковки), правой притоки Днепра</i>	
от устья к вершине зимовники Петра Лисого, Корнея Кирпаня, Кирила Севця, Фомы Слепого, Данила Всытка, Матвея Мягкого, полковника Стрпалого, Логинов, Яцка Порога, Артема Куприянова, Власа Кривого и Василья Шерстюка	сл.Савицкого (в верховьях Суры Камышеватой)
Кизикерменской уезд	
<i>вдоль правого берега Днепра вниз от реки Базавлук до устья Ингульца</i>	
крепость Кизикермень, при ней Голая пристань	крепость Кизикермань, при ней Голая пристань
<i>на левом берегу Ингульца вниз от границы с Саксаганским уездом до впадения в Днепр</i>	
почта в урочище Кривой Рог и зимовник войск. старшины Логина Мушенского, ниже – Кирила Шевца, Василья Чорного, Ивана Пономаря и почта, Ивана Плюваня, Василья Положешного и Давидов брод	при устьє Саксагани слева сл.Нагайцова, возле Давидова брода или Бекейского – урочище Белые Криницы

Примітка: в описі карт правобережної частини Новоросійської губернії 1778 і 1779 виділено іншим шрифтом наявні відмінності у складі зазначених поселень та інших об'єктів, що дає певне уявлення про хід заселення краю у другій половині 70-х років XVIII століття, а також можливість оцінити загальну інформативність карт. Зокрема, не дивлячись на певні вади картографічної техніки, окремі викривлення у передачі назв, на карті 1778 року більш повно зафіксовані наявні на той час слободи та інші залюднені пункти, незалежно від градації їх розмірів, що слугували одним із головних критеріїв для зазначення поселень на карті 1779 року, хоча до неї потрапило також і кілька вже не існуючих сіл та колишніх ретраншаментів.

Особливо цінною є інформація карти 1778 року про локалізацію запорозьких зимівників, які до масового заселення державних і приватних слобід продовжували залишатися досить поширеною формою поселень на території ліквідованої Запорозької Січі та приєднаного кута між Бугом та Дніпром. Багато з них відомі ще за реєстрами кінця 60-х – середини 70-х років, що збереглися в Січовому архіві. Окремі відомості про запорозькі зимівники містять також документи початкового етапу роздачі земель на теренах колишньої Запорозької Січі (з 1776 року), які, зокрема, збереглися у фондах Державного архіву Херсонської області. Але поступово кількість таких згадок зменшується, особливо після запровадження серії заходів для переведення мешканців зимівників у новозасновані державні слободи. У багатьох випадках осадчими таких слобід ставали саме колишні господарі зимівників – запорозькі козаки та їх старшини, відомості про яких не важко відшукати серед нижче опублікованих планів їх заселення та даних про стан роздачі земель за перші 5 років після початку колонізації Запорозьких вольностей.

Зокрема, на картах як 1778, так і 1779 років, крім прізвищ власників приватних слобід згадуються і новозасновані державні слободи (зазначені переважно за іменами їх осадчих): Губівка, Осипова, Прожога (Бокова), Острижецька (Бобринець), Нагайцева (Кривий Ріг). Імена своїх першозасновників зберегли також осаджені в останні роки існування Запорозької Січі слободи Куцівка (полковник Інгульської паланки Панас Куций), Петрова (запорозький старшина Петро Старий*), а також більшість поселень арнаутських команд та Вербованого козачого полку на лівобережжі Бугу, хоча при їх заселенні навесні 1775 року спеціально уповноважені осадчі не призначались. Не виключено, що на карті 1778 року в назві слободи Гната Трибуза при річці Сурі збереглося ім'я осадчого Волоської слободи, яка мала б бути згадана у цьому районі.

Осадчим запорозької слободи Комісарівки (на карті відображена також однойменна пікінерна слобода**) в опублікованих документах згадується Панас Таран (Еварницький Д.И. Источники для истории запорожских козаков, т. II. – Владимир, 1903, с. 2055-2056). Фактично це було одне село, до округи якого входила також значна територія, відмежована в Саксаганському повіті з земель колишнього Запоріжжя.

Більш конкретні відомості щодо осадчих державних слобід на теренах колишнього Запорозжя зустрічаються в матеріалах Херсонської губернської канцелярії (ДАХО), в описах втрачених справ Новоросійської губернської канцелярії (ДАДО), окремі з копій яких збереглися в фондах Н.Полонської-Василенко (НА ІУ НАН), де, зокрема, згадуються осадчі слобід Лозоватки – Павло Проценко, Кривого Рога – Павло Нагаєць, Широкої – Григорій Письменний, Шестерні – Іван Шпак (ДАХО, ф. 14, оп.1, спр. 79); слободи Губівки – Степан Губа і Степан Кравченко (там же, спр. 45; ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 565, п. 526), слободи Гурівки – Роман Гура, колишній поселенець слободи Маржанівки (там же, спр. 569, п. 364; НА ІУ НАН, оп. 2, спр. 145, арк. 28; ЦДІАК України, ф. 229, оп.1, спр. 358, арк. 185), слободи Бокової – Федір Прожога (там же, спр. 573, п. 275), слободи в Тарасовім Куті - Олейников (там же, спр. 574а, п. 146, 525), слободи Вербової – Колодєєв, який у 1783 році просив про її переведення в інше місце (там же, спр. 567, п. 1361), слободи при Великій і Малій Тернівці в Кизикерменсткому повіті –Прокіп Кравець (НА ІУ НАН, оп. 2, спр. 146, арк. 282), слобід Саксаганської – Степан Шапошников, Великих Тернів – Йосип Невмивака, Веселого Кута (при Кривому Розі) – Нагаєць (там же, оп. 2, спр. 145, арк. 36).

Осадчим слободи Бобринцевої за офіційними документами з 1777 року був прапорщик Островський (НА ІУ НАН, оп. 2, спр. 145, арк. 57; ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 90, арк. 2). Йдеться про колишнього запорозького козака Василя Островського, який в реєстрах Переяславського куреня значився Василем Острижським (ЦДІАК України, ф. 229, оп.1, спр. 246, арк. 64, 93). Звідси на карті 1779 року маємо на місці Бобринця Острижецьку слободу.

Право на осадження слободи Осипової на 100 дворів при річці Березівці за указом Новоросійської губернської канцелярії від 06.11.1776 отримав фаміліат із Петриківки Єлисаветградської провінції – Семен Осипов (ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 3, арк. 51), якого пізніше очевидно замінив прапорщик Устинов і в подальших планах на цьому місці бачимо вже слободу Правоберезівську (пізніше – Устинова).

Аналогічна ситуація склалася і з осадженням слободи на 100 дворів при Базавлуді відставним прапорщиком Кузьмою Аристарховим, який отримав таке право за указом від 14.11.1776 (ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 3, арк. 55), але очевидно не справився із взятими зобов'язаннями і був замінений вахмістром Максимом Шолоховим, який з 1779 року отримав чин прапорщика (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 565, п. 699). За самою ж слободою вже через короткий проміжок часу закріплюється назва Шолохової. Щодо Аристархова, його було очевидно позбавлено також права мати власний земельний наділ і кілька його підданих за пізнішими описами числились при землеволодіннях сусідніх власників (див. док. ?).

Крім того, в документах за 1778-1779 роки зустрічаються імена осадчих Григорія Чудного в Інгульському повіті (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 573, п. 317), за 1780 – Панька Оненка (повіт не зазначено), Яворського в Новопавлівському повіті (там же, спр. 754а, пп. 307, 328), для зв'язку яких з осадженням конкретних слобід приведених у описах відомостей явно бракує. Як і в цілому вищезгаданий перелік осадчих є далеко не повним. Навіть у рік ревізії населення 1782 року склалися реєстри колишніх запорізьких козаків, бажаючих переселитись у слободу Томаківку (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 575, п. 279).

Як свідчать матеріали згаданої ревізії, багато із запланованих державних слобід залишилися не заселеними (Лусканева, Єврейська, Аврамова, Садкова, Боброва, Сагайдака тощо), а початково відведені для них землі перейшли у приватне володіння високих сановників (Корабельна, Тарасовий Кут, Привольна при Томаківці, Базавлущка, Омелова, Грушівка, Великі Терни, Нижня Кам'янка та ін.). Можливо на початку таке володіння вважалось чисто номінальним, за принципом шефства, поширеного серед армійських полків. Але вже після ревізії населення жителі таких слобід були чітко закріплені за своїми реальними власниками.

З 1780 року починають заселятися слободи спеціально визначених категорій поселян: старообрядців (Привольна), іноземних переселенців (Шведська, Албанська, Корсіканська, Хортицька), відставних солдатів (Олександрівська, Константинівська, Павлівська і Мар'їнська), у яких функції осадчих виконували здебільшого виборні особи (старости чи атамани), в зобов'язання яких входило насамперед організоване переселення відповідних категорій поселян. Діяв також інститут наглядців ("смотрителей") з числа військових. Очевидно не призначалися осадчі також у поселеннях, які вирости на місці давніх козацьких промислів та перевозів на берегах Дніпро-Бузького лиману (Орош, Балабанова, Станіслав, Кизій Мис), де організацію умов проживання

* Серед небагатьох документів Коша Запорозької Січі, якими скріплювалися права на осадження нових слобід у межах Запорозьких Вольностей, у матеріалах Січового архіву зберігся ордер Петру Старому. Враховуючи унікальність документа, його повний зміст приведено у додатках до цієї примітки

** З однаковими назвами на карті 1778 року зазначені також дві Верблюжські слободи (пікінерна і запорозька), за першою з яких згодом закріпилася назва Чечелівки (від імені колишнього сотника слободи). На жаль, з'ясувати ім'я осадчого запорозької слободи Верблюжки нам не вдалося. Не виключено, що як і у випадку із осадженням слободи Куцівки, ці функції з 1773 року покладалися Кошем на полковника Григорія Поповича, призначеного для управління утвореною в цьому регіоні Комісарівською паланкою.

переважно чоловічого населення забезпечували промисловики та відкупщики.

Серед давніх запорозьких слобід на березі Дніпра на рубежі 80-х років з'являються хутір Аули біля слободи Романково і слобода Сухачівка біля Тарамської слободи, вперше зазначені на плані ріки Дніпра 1780 року прем'єр-майора Арапова (ІК НБУ, інв. № 17371). Якщо з виникненням хуторів біля багатолюдних слобід більш менш все зрозуміло, то поява нової слободи могла опиратися лише на офіційний дозвіл влади, прямих свідчень якого відшукати не вдалося. Можливо у певній мірі це пов'язано з організацією лоцманської служби та початком у цьому регіоні робіт з розчистки русла Дніпра.

Д.Яворницький без посилань на конкретні документи називає серед першозасновників Сухачівки запорозько-чумака Івана Сохача (Д.И.Эварницкий. Запорожье в остатках старины и преданиях народа. – К., 1995, с. 61). З документальних джерел останніх часів Запоріжжя в Кодацькій паланці були відомі два Сохачі: Петро і його молодший брат Максим, вихідці з Келеберди, що проживали у 1756 році у Новому Кодаку, а в 60-70-х роках значились вже як жителі десятку Ведмедівського в Чаплінській Кам'янці біля Старого Кодаку. Під час російсько-турецької війни за їх проханням вони були переведені з посполитого в козацький стан (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 16, арк. 224 зв.; спр. 223, арк. 84; спр. 279, арк. 135). За сповідальним розписом Святомихайлівської церкви Старого Кодаку 1766 року у сім'ях обох Сохачів серед синів Івана ще не було (там же, ф. 127, оп. 1017, спр. 9, арк. 41). Цікаво також, що з часу появи Сухачівки на місці сіл Чаплі і Чаплінської Кам'янки згадується лише село Кам'янка (пізніше – Лоцманська Кам'янка), що могло бути пов'язане з переселенням частини їх жителів у добре знайомі Сохачам місця біля Нового Кодаку.

Додаток 1:

Ордер Коша Запорозької Січі 1772 року запорозькому старшині Петру Старому на осадження слободи над річкою Інгульцем

Из Коша Войска Запорожского низового товаришу куреня Джереловского Петру Старому.

Ордер

Многие Войска Запорожского низового казаки, что неимея собственных своих отческих и других каких наследных земель, оженясь в Польской области, Малой России и в других краях выходят по женитьбе своей на Землю Войска Запорожского и что намеревают заводить принадлежащие к ведомству своему хозяйств, то и просят им на запорожских землях отводу им особливых на поселение мест. Поскольку определено им на землях Войска Запорожского низового по сей стороне реки Днепра над речкою Ингульцем на устье Бересняговатой селиться слободою, а Вам предлагается как таковых оженывшихся уже запорожских казаков, так и выходящих ис Польщы и других краев вольных людей над речкою Ингульцем в означеном урочище на усте Береснеговатой на земле Войска Запорожского селить слободою и расселять их в той слободе порядочным образом линейно, заводя при том тем новопоселившимся Войска Запорожского казакам принадлежащие к домашнему их хозяйству всякие экономические потребности, что же принадлежит до других земель около того Ингульця и других мест, то дабы посторонныя неподчиненные Войска Запорожского в оние невлазили и никак не корыстовались и своего скота не продовольствовались, всеми силами защищать и недопускать, а в случай чего, подавать свои сведения прямо в Кош, и быть как самим Вам, так и той новопоселенной слободе до дальнейшего рассмотрения под единственным ведением Коша. А полковникам и другим старшинам Войска Запорожского без ведома Коша неинтересоваться и препятствия Вам никакова нечинить, для чего и сей открытой лист дан з Коша над Жолтенською речкою в обозе. 1772 году априля "28" дня.

/відбиток печатки/Атаман кошовий Петр Калнишевский с товариством.

ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 288, арк. 14.

Примітка: на звороті ордера, який має сліди пізніших правок (можливо на його заміну був виданий новий, з децю уточненими повноваженнями у зв'язку з утворення тут Комісарівської паланки) зазначено: "Быть же Вам и оселяемой Вами слободе единственно под ведением Коша В.З. до дальнейшего нашего рассмотрения".

Пізніше, з весни 1774 року, при слободі Петровій на основі арештованого млина жителя пікінерної слободи Верблюжки Савки Себера, збудованого при Інгульці у межах території Запоріжжя, кошовим атаманом Петром Калнишевським було влаштовано греблю (див. ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 354). Деяких змін зазнала також конструкція млина, який після ліквідації Січі у відомостях арештованого майна кошового атамана значився "о трех колах, дву мукомольных, а третье толчее о 6 ступах" (див. Н.Полонська-Василенко. Запоріжжя XVIII століття та його спадщина. – Т. І. – Мюнхен, 1965, с. 204).

Як і слободу, осаджену Петром Старим, млин і греблю Петра Калнишевського з часом також почали називати Петровими, але не дивлячись на спільну назву, ці антропоніми є різними за походженням. При роздачі запорозьких

земель колишній осадчик слободи Петрової Петро Старий отримав власний земельний наділ при річці Зеленій, де ним була заселена також приватна слобода Надіївка (в тогочасній вимові – Надеждовка).

Додаток 2:

Деякі згадки про запорозькі зимівники другої половини 70-х років XVIII століття у документах Державного архіву Херсонської області (ф. 14, оп. 1 – Херсонська губерньська креслярня)

дата документа	стислий зміст мовою оригіналу та відомості про архівну справу у фонді № 14
13.03.1776	доношение из Новогригорьевки от арнаутской команды капитанов Евфима Писаревского и Марка Попатенка об отводе земли под слободу на 100 дворов и под мельницу на 4 двора по течению реки Буга ниже Гарда в урочище Кременчуке (под доношением подписались команды арнаутской жители деревени Сокол капитаны Петра Грузинской, Апостол Чока и Иоан Роторян, арнауты Стан Пушкаш, Ерго Терзиузлу, Ион Вызирян, Нан Размерыца, Войко Богатов и Тодор Доброжан, протчие жители, а вместо их неграмотных руку приложил арнаутской капитан Марко Попатенков марта 14 дня 1776 года) (спр. 17, арк. 39)
29.03.1776	доношение секунд майора Пулевича об отводе земли в дачах бывшего Запорожского войска в урочище ниже Филонова брода у зимовника Черного Герасима по обе стороны речки Ингула под слободу на 50 дворов, тож и при урочище речки Арбузыней на 20 дворов под хутор, да в урочище Овечий брод понад речкою Вильшанка, где она упадет в реку Буг, на мельницу и 4 двора (спр. 8, арк. 9)
04.04.1776	доношение Волоского гусарского полку от капитана Гаврила Антонова об отводе земли под слободу на 25 дворов в дачах бывшего запорожского козака Грицка Парензеилового над речкою Еланцем в дальности 10 верст от реки Буга (спр. 17, арк. 3)
04.04.1776	доношение от арнаутской команды прапорщика Михаила Макрыпуля об отводе земли под слободу на 50 дворов в дачах бывших запорожских козаков в зимовнике Ефима Черемиза да Аврама Сикуры в урочище над речкою Громоклея (спр. 17, арк. 5)
04.04.1776	доношение от арнаутской команды прапорщика Ивана Паланчанина об отводе земли под слободу на 50 дворов в дачах бывших запорожских козаков зимовника Дмитрия и Ивана Илиевых куреней Титаривского и Ивановского над речкою Еланцем в урочище Озерище (спр. 17, арк. 7)
20.04.1776	доношение от арнаутской команды прапорщика Крысте Курьяковича об отводе земли под слободу на 50 дворов в урочище бывшего Запорожского войска зимовника козака Левка Щербины над речками Еланец и Солоня (спр. 17, арк. 12)
...05.1776	доношение от арнаутской команды прапорщика Стефана Лазоревича об отводе земли под хутор на 25 дворов в дачах бывшего запорожского козака Коваля зимовнике в урочище над речкою Громоклеєю (спр. 17, арк. 14)
...05.1776	доношение от арнаутской команды прапорщика Диордия Груича об отводе земли под хутор на 25 дворов в дачах бывшей запорожской в урочище Малой Гарбузинке, где зимовник бывшего запорожского козака Косты (спр. 17, арк. 16)
...05.1776	доношение от арнаутской команды прапорщика Гаврила Кисича об отводе земли под хутор на 25 дворов в дачах бывших запорожцев, зимовнике Грицка Огира и Ивана Овшы в урочище Мечета и Каменного моста над речкою Громоклеєю (спр. 17, арк. 17)
...05.1776	доношение прапорщика Теодора Пановича об отводе земли под слободу на 25 дворов в дачах бывшей Запорожской Сечи в урочищи на Ермоклей, где Михайла Семенова зимовник, на одной стороне (спр. 17, арк. 18)
07.05.1776	доношение от арнаутской команды порутчика Гаврила Паликуты об отводе земли под слободу на 50 дворов в дачах бывших запорожских в урочище на Ингуле выше Филонова брода Васюринского куреня зимовник Дыченков (оп. 5, спр. 37, арк. 15)
24.05.1776	доношение от арнаутской команды прапорщика Диордия Дымитриевича об отводе земли под хутор на 25 дворов в дачах бывших запорожских козаков в урочище зимовника Федора Вояка повыше Мечета над речкою Громоклеєю (спр. 17, арк. 19)

24.05.1776	доношение от арнаутской команды прапорщика Ивана Селистрина об отводе земли под слободу на 25 дворов в дачах бывших запорожцев в урочище Солоной в гору /от/ Мечета близ Великого шляху идочого в Сеч над речкою Еланцем, да в урочищи зимовника бывшего козака Дуба над речкою Громоклеєю на ингульскую сторону под слободу ж на 50 дворов (спр. 17, арк. 20)
28.06.1776	доношение от Вербованного казачьего полку полкового писаря Яким Порожинского и хоружого Прокопа Виноградского об отводе земли под хутор на 30 дворов в дачах доставшейся России по мирному трактату от Порты Отоманской по реке Великого Ингула при зимовнике Василя Волошина в урочищи балки Грушковатой (спр. 17, арк. 22, 33)
28.06.1776	доношение от Вербованного казачьего полку есаула Матвея Сушенка и сотника Ивана Колесниченка об отводе земли под хутор на 25 дворов в дачах доставшейся России по мирному трактату от Порты Отоманской по реке Великого Ингула при зимовнике бывшего запорожца Остапа Сукура в урочище Покришки (спр. 17, арк. 23)
28.06.1776	доношение от Вербованного казачьего полку есаулов Романа Романовича, Федора Журинского и хоружого Михайла Гринки об отводе земли под хутор на 30 дворов в дачах доставшейся России по мирному трактату от Порты Отоманской по реке Великого Ингула при зимовнике бывшего запорожца Прокопа Тарана (спр. 17, арк. 24)
28.06.1776	доношение от Вербованного казачьего полку сотников Василя Куцюби и Данила Орленка об отводе земли под хутор на 25 дв. в дачах доставшихся по мирному трактату от Порты Отоманской по реке Великого Ингула при балке Бабельовой от устья Громоклеи (спр. 17, арк. 25)
11.09.1776	указ* по доношению архипелажского острова уроженца грека Виктора Анагностия Фарьереса /Герарда – спр. 275, арк. 18/ об отводе к заселению слободы на речке Громоклее по правой стороне между бывшего турецкого мечета и запорожского бывшего полковника Ткачика хутора на 50 дворов земли (спр. 10, арк. 17)
24.09.1776	указ по доношению бывшего запорожского козака Степана Зализняка, коим просит об отмежевании ему в бывших запорожских дачах при речки Комишеватой Сугаклеи по течению оной с правой стороны, где его, Зализняка, зимовник стоит, под заселение в 25 дворах слободы земли (спр. 10, арк. 7)
12.10.1776	прошение елисаветградского купца Ивана Никулина об отводе земли на 25 дворов в Ингульском уезде при реке Березовке в запорожских дачах (спр. 11, арк. 20)
13.10.1776	доношение от Вербованного казачьего полку сотника Василя Куцюбы об отводе земли под хутор на 25 дворов в дачах доставшихся по мирному трактату от Порты Отоманской по реке Ингулу ниже Широкой балки при зимовнику бывшего запорожского козака Белого (спр. 17, арк. 25)
...12.1776	доношение из м. Новопетровска премьер майора Каспарова об отводе в запорожских дачах на реке Громоклее при урочище Пещаный Брод ниже Мечета земли для устройства мельницы (спр. 11, арк. 3)
09.12.1776	доношение премьер майора Каспарова об отводе в запорожских дачах на реке Ингуле в урочище при запорожском зимовниках Бурносова 30-ти и Полового 30-ти ж дворов под слободу, а также при устье речки Громоклеи около Мечета хутора на 25 дворов (спр. 11, ак. 4)
07.04.1777	указ по доношению полковника князя Баратова об отводе по реке Мертвых вод бывшего запорожского полковника Сухины зимовника из участка отведенного ротмистру Скаржинскому на сто дворов земли с платежем со дня отводу, поземельных денег (спр. 29, арк. 10)
21.07.1777	указ по доношению Елисаветградского пикинерного полку секунд майора Звенигородского об отводе ему в бывших Запорожских землях на речке Боковеньке по течению с правой стороны, где зимовник бывшего запорожского полковника Сухины, от устья балки Скотоватой вгору по речке Боковеньке под овечий завод 1500 дес. земли (спр. 28, арк. 21)
29.07.1777	указ по доношению арнаутской команды прапорщика Пановича об отводе ему земли на 25 дв. в урочище Озерище на запорожских землях пониже балки Беды по реке Громоклее по течению с правой стороны, где он и зимовник купил у бывшего запорожского козака (спр. 24, арк. 11)
12.08.1777	указ об уступке земли, отведенной под слободу кадету Ралиеву на 25 дв. и прапорщику Стратимировичу на 100 дв. при устье р. Сугаклеи Камышеватой козаку Василию Островскому, которого зимовник там стоит (Стратимировичу взамен отведена земля на речке Чорный Ташлик к Бешбайракам, Ралиев просил выделить землю по смежности к даче полковника Зверева и раскольничей слободы Ровной) (спр. 28, арк. 17)

* Тут і далі йдеться про витяги з відповідних указів Новоросійської губерньської канцелярії.

24.10.1779	доношение об отводе секунд майору Ивану и порутчику Федору Лисаневичам в Ингульском уезде на балке Боковеньке по течению с левой стороны подле зимовника Ялового земли под поселение слободы на 50 дворов (спр. 54, арк. 28)
25.01.1779	указ о переселении запорожцев, живущих по зимовникам в грубости и дикости, в слободы и об условиях переселения (лес, льготы и т.п.); доношение Славянской провинциальной канцелярии от 11.04.1779 о выполнении указа с предложением переселить козаков из зимовников в слободу осадчика Шапошника, в Великие Терны и Кривой Рог (спр. 53, арк. 53).
22.01.1779	указ по доношению полковника Булацеля об отводе ему под поселение слободы на 48 дв. вместо бывших запорожских дач данной было бывшему запорожскому старшине, пример майору Макару Нагаю Крюковского уезда при речке Самоткани по течению с левой стороны при балке Стеноватой под завод земли 1440 дес., после смерти его остающейся впусе, с тем условием, чтоб состоящий на оной земле покойного Нагая зимовник оставался там же впредь, до определения (спр. 50, арк. 5)
26.06.1779	указ по доношению греческого купца Якова Пангала, желающего вывести в Херсонскую провинцию из Польши и заселить подле козаков Марка Загороднего и Матвея Куприяна по речке Малом Ингульцу на 25 дворов слободу (спр. 55, арк. 53)

Примітка: приведені відомості базуються лише на вибірково переглянутих документах із фондів ДАХО і далеко не претендують на їх повноту, яку могли б забезпечити ановані описи відповідних справ, зокрема, пов'язаних з документами періоду діяльності Новоросійської губернської канцелярії та її Межової експедиції.

Відомості 1779 року про плани переведення зимівників колишніх запорозьких козаків у повітах Новоросійської губернії у державні слободи

РОСПИСАНИЕ

с каких именно речек Славянского, Кизикирменского и Ингульского уездов бывших козаков и в какие именно слободы на поселение зимовники перевести

В каких именно урочищах от Новороссийского губернатора положено в приписанных уездах селить государственные слободы	на каких речках сколько зимовников а в них число мужеска и женска полу душ:				в какую именно слободу и с каких речек зимовники переселять
	каких именно речек зимовники	зимовники	в них число душ		
			мужеска	женска	
В Славянском уезде при реке Днепре и устье речки Тарасовской и балки Чирвиной в 150 дворов	при речках Тарасовке, Беленькой и части Томаковки	150			оных перевести и поселить в слободе Тарасовской
при речке Днепре и речке Томаковке и урочища Кичкаса в 200 дворах	при речках Хортице, Ненасытицком и Вольного порогах и в остающие части Томаковки	209			оных перевести и поселить в слободе Кичкасовой
в город Славянск	при речках Чертомлике, Чирвиной Камянки в плавнях и за Днепром	188	650	32	оных перевести и поселить в городе Славянске
при речке Базавлуке по течению с правой стороны в 200 дворах	по речкам Базавлуке, Солоной по правую сторону Суры, Триузноной, Грушевки и Комышеватою	110	369	63	оных перевести и поселить в слободе Базавлуцкой
В Кизикерменском при речке Базавлуке по течению с правой стороны в 200 дворах	при речках Базавлуке до устья	20	106	12	оных перевести и поселить в слободе Базавлуцкой
	Камяной, Камянке, Жолтенкой, Грушевки	33	178	6	
при речках Каменке по обе стороны и Жолтенкой в 250 дворах	в Великом Куте и по речкам Терновкам	49	170	6	оных перевести и поселить в слобо-дах Каменской и Донской
при речке Ингульце по течению с левой стороны, где почта Пономарева в 200 дворах	по Ингульцу при устье Саксагана	34	247		

при речке Ингульце по течению с левой стороны, где почта Акатога в 200 дворах					
во вновь полагаемую слободу Донскую при речке Ингульце по течению с левой стороны и балок усть Донской и вершине Куцевской Кобылен в 450 дворах					
при речке Днепре и устья речек Золотой и Ременной в 275 дворах					
при речке Днепре ниже Кизи-кирмена в шести верстах в 200 дворах					
	по речкам Осокоровке, Великой воды и Золотой балке	32	142		
при речке Днепре и балке Терновой в 200 дворах	Нижней и Вышней головы Носаковского	45	237	1	оных перевести и поселить в слободе Омеловой
	Омеловой Каменке и до усть Ингульца понад Днепром	34	199		
В Ингульском уезде при вершине речки Березоватки по течению с правой стороны в 175 дворах	при речке Ингуле	25	186	35	
	при речке Березовке	6	60	8	
	при речке Высуне	1	5		
при речке Ингульце по течению с правой стороны и балок Галаганки, Вербовой и Зеленой в 200 дворах	при речках Боковой	6	37	16	
	Боковенки	9	78	24	
	Ингульце	10	94	23	
при речке Ингульце по течению с правой стороны в 100 дворах					

На подлинном подписались: воеводский товарищ секунд майор Федор Аврамов, капитан Иван Золотарев; свидетельствовал секретарь Иван Бродский; регистратор Федор Афонагенов.

НА ПУ НАН, оп. 2, спр. 146, арк. 39-41. Копія Н.Полонської-Василенко з Дніпропетровського крайархіву, ф. Новоросійської губернської канцелярії, зв. 131, спр. 4295.

Примітка: приведені документ багато в чому доповнює відомі дослідникам документи про переселення колишніх запорозьких козаків із зимівників у слободи, опубліковані В.Бідновим за матеріалами архіву Катеринославського губернського правління (зв'язка 56, спр. 57 на 117 арк.: "О своде бывших запорожских зимовников и самих их в государственные слободы" // Беднов В. Материалы для истории колонизации бывших Запорожских владений. – Екатеринослав, 1914, с. 14-15, 39). Не відомо лише, чи Н.Полонською-Василенко була використана ця ж справа, яка з часом могла змінити номер, чи інша, враховуючи, що за пізнішим описом справ фонду Новоросійського губернатора за 1778 рік серед його документів крім вищезазначеної (облікованої за № 504 на 117 арк.) перебувала також аналогічна справа за №233 "О переселении запорожских козаков из зимовников в новые слободы и города" на 107 арк. Була також окрема невелика справа за № 525 на 6 арк. про дозвіл на перехід колишніх козаків за їх бажанням у приватні слободи (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 573, арк. 39, 86, 89 зв.).

Наведені у документі відомості про зимівники у 3-х повітах у цілому співпадають з пізнішими даними про їх кількість у цих повітах, опублікованими В.Бідновим за донесенням від 11 квітня 1779 року: у Слав'янському повіті – 657, у Кизикерменському – 247 (за В.Бідновим – 244), в Ингульському – 57 (разом – 961).

Ордер князя Г.Потьомкіна секунд-майору Арапову від 30 квітня 1779 року з реакцією на методи переведення жителів із зимівників у державні слободи

Ордер господину секунд майору Арапову.

Успехи в намерении жителей переселяющихся из зимовников в города и слободы по Вашему склонению их и по их при том непринуждаемой воле приносят мне удовольствие потому, что в разсуждении таковых начатков уповаю я незадолго может совершится благонамерение о соединении их в одно жительство, для чего и апробую все Ваши учреждения, но не можно, подает мне мыслить присланное от Вашего высокоблагородия расписание, в котором в особой линейки написано в какую именно слободу и с каких речек зимовники переселять, нет ли

тут им какой неволи, на что я никак не шол, а предписал так как мыслил, чтоб то было по собственному их изволению куда кто желает переселиться, в чем и настоять надобно однако, и как ныне переменяется прожект о крепости Славянской, на Лысой Горе, то потому и строения там никакого не начинать, а обращать оное в Никитин, где будет укрепление, я для того и всех обще учреждений в новых землях отправлю отсель в скорости господина подполковника Синельникова, а до того в государственных вновь населяемых слободах к лучшему надзиранию за переселяемыми людьми и порядочном строении, выбрав надежных из произведенных в чины смотрителей, которые в воздавание за полученные ими чины должны усердствовать в переселении з зимовников в слободы, их же должность будет как скоро кто из зимовника переселитца, то и давать тогда же знать об оном комисару об исключении его из общих податей в силу прежнего моего предписания.
30 апреля 1779 года, Санкт Питербург.

АПУ НАН, ф. 1, оп. 2, спр. 145, арк. 35. Копія Н.Полонської-Василенко з Дніпропетровського крайархіву: ф. Новоросійської губернської канцелярії, зв. 131, спр. 4295.

Витяг з відомостей канцелярії Слав'янської провінції за червень 1779 року про бажаючих переселитись із зимівників у міста і державні слободи

уезда	в какое именно жильё (звание слобод)	хозяев	товарищей	работников	их жен	у них детей		служанок	Итого		обоего пола
						мужеска	женска		мужеска	женска	
Славянского	в город Славянск	213	319	368	49	26	6	2	926	57	983
	в Нижне Тарасовскую слободу	150	116	445	52	43	18	3	754	73	827
	в Верхне Тарасовскую слободу	100	68	274	45	32	9	1	474	55	529
	в Кичкас	100	61	278	50	35	19	1	474	70	544
	а всего всех	563	564	1365	196	136	52	7	2628	255	2883
Кизикерменского	в Терновату	28	8	83		10					129
	в местечко Новый Кайдак	1		5							6
	при Яременой балке	35	3	140		1					149
	при речке Ингуле, где почта Пономарева	26	24	140							192
	при урочище Грушовки	24	7	80		1					112
	Саксаганского уезда в Половище	1		7							8
	при Церковном мосту	17		81							98
Итого	134	42	536		12					724	
Саксаганского	в город Славянск	2							2		2
	в местечко Новые Койдаки	3							3		3
	в местечко Саксагань	34							34		34
	в Романовку	11							11		11
	в Камянскую	4							4		4
	в Тарамскую	3							3		3
	в населяемую осадчим Павлом Нагайцем при урочище Кривом Рогу	3							3		3
	в Великие Терны	33			1				33	1	34
	в Веселой Кут				1					1	1
в Петрову	2							2		2	
Итого	95			2				95	3	7281	
<i>Коликое число при вышеозначенных пожелавших переселиться в слободы хозяевах их жен, детей, товарищей и работников мужеска и женска полу за непоказанием в ведомости подкомиссарского правления знать неможна, а по истребовани донесено быть имеет.</i>											

Складено за копіями Н.Полонської-Василенко //НА ІУ НАН, оп. 2, спр. 145, арк. 38, 39; спр. 147, арк. 104.

Примітка: короткі відомості всіх трьох повітів були скріплені підписами воєводського товариша секунд-майора Федора Аврамова, земського комісара секунд майора Івана Ляліна, секретаря Якова Живоглядова без відмітки про дату їх укладання. Дату містять лише копії використаного екстракту з відомостей Слов'янського повіту (11 квітня) та донесення Саксаганського повіту від 18 червня 1779 року (там же, спр. 145, арк. 36, 37). Враховуючи, що відомості зорієнтовані на відображення насамперед добровільного характеру переселення, як про це йшлося у вищеприведеному ордері Г.Потьомкіна від 30 квітня 1779 року, при визначенні часу їх укладання ми виходили з датування більш пізнього документа, форма якого була типовою для всіх трьох повітів.

Всього у використаних відомостях ідеться про 792 господарів зимівників. У пізнішому донесенні полковника І.Синельникова від 26 березня 1780 року, опублікованому В.Бідновим, згадується про 865 господарів, бажаючих переселитися. Не виключено, що були враховані також пізніше отримані відомості щодо Інгульського повіту. Але не дивлячись на оптимістичні дані про бажаючих переселитися із зимівників у слободи, ці плани за тим же донесенням І.Синельникова залишилися практично не реалізованими і на початку наступного – 1780 року. Досить повільними темпами відбувалося також заселення раніше заснованих державних слобід, що змушувало губернську адміністрацію більш активно використовувати зовнішні джерела для їх залюднення, зокрема, переселення з-за кордону та більш обжитих регіонів губернії, де в цей час на перший план почали виходити питання відсутності вільних земель, необхідності перерозподілу та цільового використання раніше наданих.

Відомості Новоросійської губернської канцелярії 1780 року про виділення землі для поселення новопризначених державних слобід

№	в каких уездах	Вновь начинаеми дачи под государственные слободы	на сколько	
			дворов	десятин
1	в Новопавловском	жсидам под временное селение при речках Ингуле и устья Сугаклеи Комышевовой и балки Верстевой	200	12000
2		при вершине речки Березовки по течению с правой стороны	175	10500
3		при реке Ингуле по течению с левой стороны	200	12000
4	в Ингульском	при реке Ингуле ж по течению с правой стороны и балок Галаганки, Вербовой и Зеленой	200	12000
5		при реке Ингуле по течению с правой стороны	100	6000
6		при реке Ингуле по течению с правой стороны	100	6000
7	в Славянском	при реке Днепре и устья речки Тарасовки и балки Червиной	150	9000
8		при речке Базавлуке по течению с правой стороны	200	12000
9		при речках Каменка, по обе стороны, и Жолтенкой с правой стороны	250	15000
10	в Кизикерменском	при реке Ингульце по течению с левой стороны, где почта Пономарева	200	12000
11		при реке Ингульце ж по течению с левой стороны, где почта Окатога	200	12000
12		вновь полагаемую слободу Донскую при реке Ингульце по течению с левой стороны и балок Усть Донской и вершины Куцевской Кобыльни	450	24000
13	в Херсонском	при реке Ингульце по течению с правой стороны мало ниже устья балки Крутенкой	200	12000
14		при реке Буге, балки Ветевки и косе Балабановой и Кривой	200	12000
Вновь назначенные дачи под государственные слободы для воинских чинов				
1	в Новопавловском	при реке Буге и устья речки Корабельной по течению оной с левой стороны под слободу Корабельную	200	12000
2		при реке Буге ж и речек Малого Ташлика и Гарбузинки под слободу Гардовую	200	12000
3	в Херсонском	при реке Ингульце по течению с правой стороны и устья балки Крутенкой	200	12000
4	в Славянском	при реке Днепре и речки Томаковки и урочища Кичкаса	200	12000
5		при реке Днепре и речек Тарасовки и Речища	200	12000
6		при реке Днепре и устья речек Золотой и Кременной	275	16500
7	в Кизикерменском	при реке Днепре ниже Кизикермена в "6" верстах	200	12000
8		при реке Днепре и балки Терновой	200	12000

На подлинном подписано тако: генерал майор Николай Языков. ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 53, арк. 58і зв. Копія з тогочасними правками.

Примітка: реєстр новопризначених державних слобід додано до указу Новоросійської губернської канцелярії

від 30 липня 1780 року про його направлення до відома канцелярії Єлисаветградської і Слав'янської провінцій.

Виділені під поселення земельні ділянки не містять вказівки про назви передбачених до заселення державних слобід, які без особливих ускладнень можна відшукати як у попередніх відомостях 1779 року, так і у більш повній відомості земельних роздач у шести правобережних повітах Новоросійської губернії 1781 року (див. док. ??) виходячи з розміру земельних відводів та місця їх розташування. В той же час варто зазначити, що вже через рік частина відводів, передбачених до заселення державних слобід, була передана у приватну власність, а на час ревізії населення 1782 року у державній власності з них залишилися не більше половини із зазначених у відомості.

Справа 1780-1782 років про переселення жителів Єлисаветградської провінції у новозасновані слободи при Херсонському тракту

№ 7452. Указ Ея Императорского Величества самодержицы Всероссийской из Новороссийской губернской канцелярии здешней Межевой экспедиции. В некоторых Елисаветградской провинции государственных селениях поселилось столько жителей, что за превосходным с оных числом дворов против положенной под каждое селение пропорции земли принуждены бывают не без основательности своей для хлебопашества, тож и сенокосения, заимствовать оную у разных владельцев. Как же в Славянской провинции много еще имеется земель незаселенных при хороших же для хлебопашества и скотоводства выгодах, особливо ж по Херсонскому тракту, начиная от Курячей балки до самого Херсона, которой тракт по знатности его требует обзаселения людьми, где жители сверх достаточного употребления для хлебопашества и сенокосения и скотоводства земли, могут иметь особливья для себя выгоды, будучи в состоянии на месте для проежающих, и особливо для промишленников, производить всему способную и с немалою прибелю продажу, то в разсуждение сых обстоятельств Новороссийская губернская канцелярия имея разсуждение, и находя к соразмерному как для казенной надежности, так и, собственно, для жителей в заселении к постановлению посредством // по указу Ея Императорского Величества ПРИКАЗАЛИ: Елисаветградской провинции переселением перевезть жителей в населяющиеся Славянской провинции по Херсонскому тракту государственные селения, а именно: Крюковского уезда из слободы Галагановки того ж уезда в Курячью балку, что в округе Жолтом, пятнадцать дворов, из слободы Калантаевой Саксаганского уезда в Лозовату, где осадчик Проценко, двадцать, да в Кривой Рог, где осадчик Нагаец, и там почти двадцать же дворов, из слободы Иванковец Кизикерменского уезда в Широку балку, где осадчик Письменный, дватцать, да в Шестерню, где почта, дватцать же дворов из слободы Веселого Кута, в Донскую дватцать дворов Елисаветградского уезда из слободы Гончарской, да Херсонского уезда в Ингульскую дватцать же дворов, сие прописанного числа жителей на показанные места переселение поручить находящемуся при Елисаветградской провинциальной канцелярии в должности воеводы секунд майору Черникову по известному и доказанному его к службе усердию и способности на ниже следующем основании.

1°. В вышеписанные селения перевезть назначенное число жителей тех, кои по достаточнее и чрез переселение с одного в другое место не почувствовали бы ни какого отягощения, // но паче охотнее склонились бы представляемым им на новых местах выгодами, которые им вразумительно внушить и сверх того, – 2°. Тем жителям, кои по приглашению переселятся в назначенные места к лучшему обзаведению на новых местах экономией, обещать льготы от всех повинностей на три года, а по усмотрению и более. 3°. Естли кто из тех жителей согласится свои хаты на новое место перевезть, то в том им дозволить, а кто не согласится со оных хат переходить, и захотят новые строить, то на построение оных отпустить им потребное число лесу из казенных лесов без всякой заплаты. 4°. По препоручению сего переселения секунд майору Черникову, имеет он, Черников, обще с межевщиком, которого ему от Межевой экспедиции и определить, обозрев лично те места, назначить оное под селение, и разбить на кварталы при самой Херсонской дороге, а буди где при дороге к поселению не сыщется удобства, то в недалеком от дороги расстоянии, так, чтобы имеющие быть селения казались в виду по дороге. 5°. По чинимым секунд майором Черниковым от присутственных мест и комиссаров в случае какой надобности до переселения оных жителей требованиям, делать неприменное и скорое выполнение. 6°. Оное переселение на вышеписанном основании начать в следующую осень, а естли на то время учинить оного невозможно, то исполнить // пред будущею весною, уведомляя почаще о происходимом успехе губернскую канцелярию. 7°. Государственных селений осадчих Лозоватой – Проценка, Кривого Рога – Нагайца и Широкой – Письменного призвав сюда чрез Славянскую провинциальную канцелярию, взять с них показание какой успех они имеют в заселении государственных слобод, и имеют ли в заселении впредь какую надежду, и подтвердить им, чтоб старание к тому заселению действительно употребили. 8°. Касательно ж до владельческих дач, чрез которые простирается Херсонской тракт, то к тем владельцам послать указы с предписанием, чтобы они в заселении взятых ими дач приложили старание и заводили бы свои селения при самом тракту, где удобность есть, или вблизи от онога, о чем к точному по тому исполнению провинциальным Елисаветградской и

Славянской Херсонской воеводской канцелярии и Межевой экспедиции, также и ему, секунд майору Черникову указами предложить, августа 31 дня 1780 году.

Подлинной подписали: Василий Нелюбов, секретарь Иван Бродский.
ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 79, арк. 7 і зв., 20 і зв. Конія.

№ 4453. Указ Ея Императорского Величества самодержицы Всероссийской из Новороссийской губернской канцелярии здешней Межевой экспедиции по указу Ея Императорского Величества Новороссийская губернская канцелярия по рапорту секунд майора Черникова, коим представляет, что прошлого 780 года, августа 31 дня, указом сей канцелярии велено ему ж поселение государственных Елисаветградской провинции слобод Калантаевой, Галагановой, Иваницкой, Веселого Кута и Гончарской по назначенному числу дворов переселить по лежащей от Кременчука до Херсона почтовой дороге при самых почтовых станциях, или в виду оных, со определенным от Межевой экспедиции землемером, но так тогда землемер к нему не приехал, да и к переселению людей по наступающему осеннему времени было неспособно, то он, Черников, рапортом того ж года от 25 сентября сей канцелярии по изъясненным в нем обстоятельствам просил, дабы к тому переселению людей, и отводу окружных мест, и разбитью к построению домов линей, землемер прислан был по открытии сего году весны, но оной и поныне туда не прибыл, к переселению ж показанных слобод назначенные по тому указу места, как уже ярой хлеб посеян, наступило самое удобное время, и просит в силу прежнего // сей канцелярии определения о скорейшей присылке туда по той надобности землемера, ко снабдении его межевым инструментом и картою, кому следует учинить подтверждение, дабы в переселении тех людей до наступления опять работ снятия хлеба, и сенокосов, не упустить удобного времени, и переводимые б люди до наступления того рабочего времени в постройке изб и дворов исправиться, и в новых местах к зиме к прокормлению скота сена заготовить, а потом и в распаханнии земли упражняться могли; а по справке оказалось в учиненном в сей канцелярии прошлого, 780 года, августа 31 дня о вышеписанном переселении жителей определении, между прочим сказано: по препоручении сего переселения секунд майору Черникову, имеет он, Черников, обще с межевщиком, которого ему от Межевой экспедиции и определить, обозреть лично те места, назначив оные под поселение, и разбить на кварталы при самой Херсонской дороге, а буди где при дороге к поселению не сыщется удобства, то в недалеком от дороги расстоянии, так, чтоб имеющие быть селения казались в виду по дороге, и о висилке к майору Черникову межевщика того ж 31 числа под № 7452м указом здешней Межевой экспедиции предписанно, но как с онаго мая в переселении жителей делается остановка, для того и приказали: в здешнюю Межевую экспедицию послать указ и велеть по получении указа зараз нарядить межевщика, и снабдя его инструментом и картою, отправить ко секунд майору Черникову, приказав ему, чтоб он во исполнение прежнего определения сей канцелярии, для переселяемых по Херсонской дороге поселян, по обозрении секунд майора Черникова, назначил места, и оные разбыл на кварталы, до того ж времени, покуда места на кварталы не будут разбиты, находился бы он при Черникове, и Межевой экспедиции исполнить по сему Ея Императорского величества указу. – Майя 20 дня 1781 года.

Подленной подписали: Василей Нелюбов, секретарь Иван Бродской.
ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 79, арк. 8 і зв., 19. Конія.

№ 4453. Указ Ея Императорского Величества самодержицы Всероссийской из Новороссийской губернской канцелярии здешней Межевой экспедиции. Секунд майор Черников при поселении им в силу повеления губернской канцелярии из разных Елисаветградской провинции селений во вновь поселяемых по Херсонской дороге селениях людей к выгоднейшему навсегда тех поселенных людей житию, и к скорейшему оных селений, имеющих туда на жительство приходиться людьми полному заселению за нужно исходимое признает:

1°. Против казенного селения Лозоватой с противного берега по правую сторону реки Ингульца земля назначена в дачу прапорщику Бееру на пятьдесят дворов по реке Ингульцу такою ж шириною, как и под слободу Лозоватку, на коей никакого селения нет и еще неотмежованно и состоит впусе, та ж земля государственной слободе Лозоватой нужна для хлебопашества и пасби скота, тем более что естли останется за прапорщиком Беером или за кем другим и заведено будет там, при самом берегу селение, то в таком, ближайшем только чрез реку месте, могут происходить между ими беспокойствия, а команде затруднения. 2°. Против селения Кривого Рогу по правую сторону реки Ингульца дача господина генерал майора Поливанова, на которой селения еще никакого нет, селения ж Кривого Рогу дача в расстоянии от селения вверх по Ингульцу // в девяти верстах перешла чрез Ингулец на правую сторону берега реки Ингульца и доходит даже до речки Боковой с Ингульского уезда на пятьдесят дворов, а потому к спокойнейшему ему, господину генерал майору и селения Кривого Рога землями владению, и чтоб впредь между жителями обеих сторон по такому ж тесному чрез одну только реку соседству сор не происходило, по просьбе осадчика Нагайца и той слободы поселенных и вновь переведенных поселян обеих сторон, к их выгодам способно те дачи господина генерал майора Поливанова против самого селения

Кривого Рога взять на двадцать пять дворов к слободе Кривого Рога, а вместо оной толико ж число земли дать ему, господину генерал майору, те дачи Кривого Рога на правую сторону реки Ингульца состоящей в Ингулецком уезде. 3е. Селение Широкая поселяется при самом берегу реки Ингульца с левой стороны против кой же берег кому в отводе назначен неизвестно и по присланной к межевщику, прапорщику Горбаненкову окопировке непоказанно, а по усмотрению его, Черникова, и по просьбе осадчика Письменного и переведенных туда людей, необходимо нужно для выгоднейшаго оного селения жителей содержания, примежевать к Широкой с правой стороны берега реки Ингульца земли на двадцать пять дворов, а буды зачем того учинить невозможно, то под мельницу осадчика //Письменного, коей плотина прикосновение имеет, да и мельничной амбар построен по берегу правой стороны реки Ингульца, как и на // плане значит, по крайности хотя на четыре двора двести сорок десятин. 4е. Прописаной селению Шестерне берег по течению реки Ингульца кому в отвод назначен неизвестно, а к Шестерне против сааго селения необходимо с той, правой стороны берега нужно примежевать на двадцать пять или, насколько разсужденно будет, дворов земли, а когда та земля кому в дачу определена, то по крайности хоть на четыре двора и мельницу, за кою то селение в свое время и подлежащий платеж чинить имеет, для того по указе Ея Императорского величества Новороссийская губернская канцелярия ПРИКАЗАЛИ: в здешнюю Межевую экспедицию послать указ и велеть учинить надлежащую выправку по картам и отводам под поселение земли и доложить оную соуместно с представлением секунд майора Черникова господину здешнему губернатору, генерал майору и кавалеру Николаю Даниловичу Языкову, и затем, что по учинении выправки окажется, и можно ль по представленным от секунд майора Черникова резонам от помянутых в представлении его владельцев полагаемое им число десятин земли к казенным селениям примежевать, и естли от владельцев // таковую часть земли отделить можно, то на место отделяемой от них, откуда имеетца новую ж часть примежевать к надлежащему определению рапортовать в сию губернскую канцелярию, октября 30 дня 1781 года.

Подлинной подписали: Емелиан Седнев, секретарь Иван Бродский.
ДАХО. ф. 14, оп. 1, спр. 79, арк. 9 і зв., 18 і зв. Копія.

№ 1078. Указ Ея Императорского Величества самодержицы Всероссийской из Новороссийской губернской канцелярии здешней Межевой экспедиции по указу Ея Императорского Величества Новороссийская губернская канцелярия по рапорту Межевой экспедиции, коим представляет, что от его превосходительства, господина генерал майора и кавалера Николая Даниловича Языкова на доклад оной экспедиции последовавший в силу указа сей канцелярии по рапорту господина секунд майора Черникова, о примежевании к воинским селениям, назначенным по Херсонской дороге земли, веленно:

1е. К воинскому селению Лозоватой при реке Ингульце по течению с правой стороны против сааго селения Лозоватой причислить данную в Ингульском уезде прапорщику Бееру землю три тысячи десятин, поелику оная им, Беером, не населена. 2е. К воинскому селению Кривого Рогу с правой стороны реки Ингульца против селения взять с дачи господина генерал майора Поливанова на двадцать пять дворов тысячу пятьсот десятин земли, а ему на место той дать при речке Боковой по течению с левой стороны против его дачи толикое ж число десятин. 3е. К селению Широкому против самого селения с правой стороны реки Ингульца с дачи лейб гвардии Преображенского полку сержанта Алексея Раевского дать под мельницу двести сорок десятин. // 4е. Селению Шестерне против самого селения с правой стороны реки Ингульца с дачи господина полковника Соймонова примежевать под мельницу двести сорок десятин и по назначении на карте сих прибавленных воинским селениям земель посланным из оной экспедиции прапорщикам Ивану Редилскому, Александру Лазареву и Ивану Горбаненкову ордерами предписанно оное его превосходительства повеление выполнить, на что Межевая экспедиция просит в документе указа, ПРИКАЗАЛИ: о учинении по вышеписанному здешнего губернатора господина генерал майора и кавалера Николая Даниловича Языкова повелению исполнения, оной Межевой экспедиции дать в документ указ, генваря 23 дня 1782 года.

Подлинной подписали: Василий Нелюбов, секретарь Иван Бродский.
ДАХО. ф. 14, оп. 1, спр. 79, арк. 10 і зв. Копія.

В губернию репорт.

От 30 числа минувшего октября указом от оной канцелярии веленно по представленным от господина секунд майора Черникова резонам о примежевании к воинским селениям, назначенным по Херсонской дороге, земли доложить здешнему губернатору, господину генерал майору и кавалеру Николаю Даниловичу Языкову, и что повеленно будет, репортовать в оную канцелярию, во исполнение чего из сей экспедиции от его его превосходительства веленно следующее: 1е. К воинскому селению Лозоватой при реке Ингульце по течению с правой стороны против самого селения Лозоватой причислить данную в Ингульском уезде прапорщику Бееру землю 3000 десятин, поелику оная им, Беером, не заселена. 2е. К воинскому селению Кривого Рогу с правой стороны реки Ингульца против самого селения взять с дачи господина генерал майора Поливанова на 25 дворов

1500 десятин земли, а ему на место той дать при речке Боковой по течению с левой стороны против его дачи толикое ж число 1500 десятин. 3е. К селению Широкому против самого селения с правой стороны реки Ингульца с дачи лейб гвардии // Преображенского полку сержанта Алексея Раевского под мельницу 240 десятин. 4е. К селению Шестерне против самого селения с правой стороны реки Ингульца с дачи господина полковника Соймона примежевать под мельницу 240 десятин и показать на карте сих прибавленных к вышеписанным воинским селениям земель и посланными к прапорщикам Ивану Редылскому, Александру Лазареву и Ивану Горбаненку ордерами веленно к оным примежевать, о чем оной Новороссийской губернской канцелярии сим репортует и спрашивает на то в документе указа.

Верно: регистратор Иван Савенков.
ДАХО. ф. 14, оп. 1, спр. 79, арк. 11 і зв. Копія.

ВЕДОМОСТЬ

сколько и с каких Елисаветградской провинции государственных слобод поселян переведено к поселению по лежащему от Кременчуга до Херсона почтовому тракту в государственные ж слободы, и при каких урочищах оные состоят, значит под сим, и по приложенным планам с примечаниями, что сверх того к фундаментальному тех слобод поселению и выгодному навсегда прожитию дополнить нужно.

1е. Елисаветградской провинции из государственной слободы Галагановой по указу Новороссийской губернской канцелярии определено перевести Крюковского уезда в слободу Курячую балку пятнадцать семей, кое число семей в ту слободу Курячую балку и переведенно; но когда туда люди пришли, то сверх того числа с той же слободы Галагановой прибыл один поселевец, желающий быть в слободе Курячей балке, где он и оставлен на жительстве. Всего во оную слободу переведено шестнадцать семей.

Та слобода состоит Крюковского уезда в Елисаветградском пикинерном полку и называется Жолтая, в ней найденно тридцать два двора поселенных, только непорядочно и исполнением в разстоянии от проезжей Херсонской дороги почтовой в двух верстах. //

Присяжая к тем дворам, и подаваясь к Большой Херсонской дороге, как на плане значит, к поселению домов показанны линии и пройденны плугом, позначены кварталы, и под церковь удобное место.

Положенные места дозволяют состоящую ныне при Курячей балке почту перенести на вновь прожектерованное по плану место, и будет почта состоять при выгоднейшем месте при самой слободе в выду всего селения.

Под сию слободу по ведомостям Новороссийской губернской канцелярии за роздачею разным людям к поселению слобод состоит земли на четыреста сорок два двора, то и нужно сие место излишними в слободах против отводной земли людьми приумножать на показанных линиях, и сделать, как на проезжей Большой почтовой дороге, лучший вид селения.

2е.

В слободе Лозоватой, где осадчик Проценко, в отводе земли на сто пятьдесят дворов.

В той слободе найденно при самом Ингульце по течению большой стороны построенных дворов семь, да особо недавно осадчиком Проценком введенных четыре семьи.

В ту слободу переведенно Елисаветградской провинции из слободы Калантаевой дватцать семей.

Сия слобода состоит между почтамы в Жолтой и Кривом Рогу, но от Большой проезжей почтовой дороги в стороне, по примеру в пяти верстах. К поселению ж сей слободы при самой почтовой дороге нет удобного места и воды. //

Против слободы Лозоватой и самого селения с противного берега по правую сторону реки Ингульца земля назначена в дачу прапорщику Бееру на пятьдесят дворов по реке Ингульцу такую ж шириною, как под слободу Лозовату, на коей никакого селения нет, и еще неотмежеванна и состоит впусе, а известно, яко прапорщик Беер ту землю уступил было статскому пример майору Михайловичу, которой за осмотром, что та земля гориста и камениста, от приему отказался и данной на ту землю прапорщику Бееру билет предс-тавил в Новороссийскую губернскую канцелярию, прося вместо оной другой земли; та ж земля к государ-ственной слободе Лозоватой нужна для хлебопашества и пасби скота, тем паче, естли она останется за прапорщиком Беером или за кем другим, и заведенно будет также при самом берегу селение, то в таком самоближайшем, только чрез одну реку, соседстве, могут происходить друг другу обыды, а команде затруднения; даже по такой тесноте скота и птиц усмотреть неможно, чтоб на соседную дачу переходить не могли, когда ж та земля под слободу Лозовату определится, то и состоять имеет под оною земли на двести дворов.

3е.

Под государственную слободу Кривой Рог, где осадчик Нагаец, по ведомости Новороссийской губернской канцелярии показано земли на двести пятьдесят дворов, а по делам межевщика, прапорщика Горбаненкова и по приложенной к нему // с Межевой экспедиции скопировке, значит земли на четыреста пятьдесят дворов. В той слободе найденно поселенных при самом берегу с левой стороны реки Ингульца тридцать четыре двора.

К тому переведенно Елисаветградской провинции с государственной слободы Калантаевой дватцать три семьи.

К построению в той слободе дворов линии плугом пройдены, и кварталы означены в прошлом 779м году межевщиком прапорщиком Ивановым, от которого и план в Межевую экспедицию подан, а потому определенным ко мне межевщиком прапорщиком Горбаненковым, особого той слободы Кривого Рогу плана не деланно. По усмотрению ж, что в той слободе дворы поставлены не на самых линиях, то осадчику Нагайцу к построению впредь домов на самых линиях подтверждение сделано, а по линиям под дворы колесами означенно. Против сей слободы и самого Кривого Рога селения, по правую сторону реки Ингульца, дача господина генерал майора Поливанова, на которой селения еще никакого нет. Слободы ж Кривого Рогу дача в разстоянии от селения в верх по Ингульцу в десяти верстах перешла перешла чрез Ингулец на правую сторону берега речки Ингульца, и доходит даже до речки Боковой с Ингульского уезда на пятьдесят дворов. //

А потому к спокойнейшему господину генерал майору Поливанову и слободе Кривого Рогу землямы владения, и чтобы впредь между жителями обеих сторон по такому же тесному, чрез одну только реку, соседству ссор и команде затруднения происходить не могло, по просьбе осадчика Нагайца и той слободы поселенных и ныне переведенных поселян, обоим сторонам к их выгодам способно из дачи господина генерал майора Поливанова против самого селения Кривого Рогу взять на двадцать пять дворов к слободе Кривому Рогу, а вместо оной толикое ж число земли дать господину генерал майору Поливанову из дачи Кривого Рогу по правую сторону реки Ингульца, состоящей в Ингульском уезде.

От слободы Кривого Рогу почта состоит в одной версте с половиною; но дорога, лежащая от почты из Херсону, близ самого той слободы била, а когда полным числом дворов заселится, то дорога будет в самом селении. 4е.

Под государственную слободу Широкою, где осадчик Писменный, по ведомости Новороссийской губернской канцелярии показано земли на двести дворов.

В той слободе найдено поселенных при самом берегу реки Ингульца с левой стороны шесть дворов.

Переведенно в слободу Широкою Елисаветградской провинции из государственной слободы Иваницкой сорок семей. //

Противный берег реки Ингульца по течению оною с правой стороны кому в отводе назначен неизвестно, и по присланной к межевщику, прапорщику Горбаненкову скопировке не показано, а по усмотрению моему и по просьбе осадчика Писменного и переведенных туда людей, необходимо нужно для выгоднейшей слободы Широкой жителей обдержания, примезжать к слободе Широкой с правой стороны берега реки Ингульца земли на двадцать пять дворов, а буде зачем учинить того невозможно, то под мельницу осадчика Писменного, коей плотина прикосновение имеет, да и мельничной амбар построен к берегу с правой стороны реки Ингульца, как и на плане значит, по крайности хоть на четыре двора двести сорок десятин.

Херсонская почтовая дорога по самой улице слободы Широкой, коя и на плане значит, и состоит та слобода в середине почт, от Пономаревой в двенадцати, а от Шестерни в тринадцати верстах.

5е.

Под государственную слободу Шестерню, где осадчика еще нет, сколько под оную земли определено, к межевщику Горбаненкову скопировки не прислано, а по ведомости Новороссийской губернской канцелярии показано под ту слободу земли на двести пятьдесят домов.

При том урочище, кроме построенного почтового дому и кременчужского купца Василия Черникина трактира, никакого обывательского селения нет. //

Того купца Черникина самого не найдено, а работники его объявили, якобы тот трактир им, Черникиным, откуплен в год за пятьдесят рублей и, кроме его, никто горячим вином и другими припасами торговать не может, о чем из Новороссийской губернской канцелярии и указ ему дан.

В ту слободу переведенно Елисаветградской провинции с государственных слобод Веселого Кута, и пожелавших с Уховки и Тонконоговки излишних против отводных под оныя земель, поселян сорок семей.

По наименованию при Шестерне осадчика, те переведенные люди, и чтоб поселенны были на показанных и плугом пройденных линиях, препоручено той округи смотрителю Ковальчуку, о чем ему и сыскавшему с тех, вновь переведенных людей за осадного, Ивану Шпаку, наставления даны.

Противной берег по течению речки Ингульца с правой стороны кому в отводе назначен, неизвестно, а к слободе Шестерне, против самого селения необходимо с того, правой стороны, берега, нужно примезжать на двадцать пять, или на сколько разсужденно будет, дворов земли, а когда та земля кому в дачу определена, то по крайности хотя на четыре двора к мельнице, за кою та слобода в свое время и подлежащей в казу платеж чинить имеет.

Большая почтовая Херсонская дорога лежит чрез слободу Шестерню по большой улице и почтового дому, как на плане значит.

Во всех сих местах живущие в тех определенных под государственные слободы округах по речкам особыми зимовниками прежде бывшие запорожские старшины и козаки иные сами явились, а другие сыскиванны, и объявляли желания к переходу во определенные слободы, что им и дозволено, но просят они и переведенные люди, дабы в тех слободах откупов заводимо не было, и данна была им свобода к торговле разными съестными

и питейными и другими для проезжающих припасами.

Подлинную подписал секунд майор Николай Черников.

ДАХО. ф. 14. оп. 1. спр. 79. арк. 12-13і зв., 16-17 і зв. Конія.

Витяз з рапорту генерал-поручика П.Текелія від 29 серпня 1775 року про населення і устрій Запоріжжя при ліквідації Запорозької Січі

Ведомость именам и зимовникам бывшего Запорожья и какое число в них душ.

По правую сторону Днепра:

г. Сечь: церковь – 1; архимандритов – 1; иеромонахов и диаконов – 13; их служителей – 7;

жителей: старшин - 112

козаков- 991

разночинцов - 74

1.198

Зимовников – 763; в них у промыслов холостых козаков - 8.684.

Поланок – 5; в них деревень – 18; церквей – 5; попов и дьяконов – 20;

козаков:	холостых	371	жен	детей		Итого
	женатых	790	793	859 м	658 д	3.100
поселян земледельцов и служителей		2.565	2.256	2.630	2.239	9.960
Итого в зимовниках и деревнях*		12.430	3.049	3.489	2.897	21.845
А всего на правой стороне Днепра		13.628	3.049	3.489	2.897	23.063

По левую сторону Днепра:

Монастырей – 2; в них монахов – 38.

Поланок – 5; зимовников – 838; деревень – 27; церквей – 10;

попов и дьяконов		31	29	30 м	28 д	118
старшин		85				
козаков:	холостых	1.143				
	женатых	2.443	1.878	2.548	2.060	8.929
поселян земледельцов и служителей		8.720	5.352	6.690	5.499	26.261
а всего на левой стороне Днепра		12.460	7.259	9.268	7.587	36.574
А всего		26.088	10.308	12.757	10.484	59.637
из них желает выйти в Малороссию						4.106
остаётся						55.531

Сборник антропологических и этнографических статей о России и странах ей принадлежащих, издаваемый В.А.Дашковым. Кн. 1. – М., 1868, с. 169-170.

Примітка: Не дивлячись, що видання присвячене правобережній частині Дніпра, для порівняння ця маловикористовувана дослідниками відомість нами відтворена повністю.

Цікаво, що на правобережжі Дніпра було 5 паланок, проти традиційних 3-х (Бугогардівської, Ингульської і Кодацької). Щодо 2-х інших, тут очевидно малися на увазі утворені в 1772 році Комісарівська і

Макарівська паланки**, до відання яких входили запорозькі слободи, що з весни цього ж року почали активно осаджуватись Кошем на кордоні з Єлисаветградською провінцією (слободи Петрова, Верблюжка, Куцівка,

* К.Щебальський у статті «Потемкин и заселение Новороссийского края», додатком до якої була публікація відомостей за рапортом Текелія (зберігались в Архіві військового міністерства у Москві), вказував на певні неточності в її підсумкових даних, залишивши їх без виправлень. При перерахунку така невідповідність виявилася лише у даних щодо зведеної кількості жителів у зимовниках і селах правого берега Дніпра, що не вплинуло на їх загальний підсумок як по Правобережжю, так і по території Запоріжжя у цілому. Це дозволяє при передачі відомості скоригувати помилкові дані відповідно до їх фактичних значень (змінені цифри зазначені курсивом), не порушуючи у цілому інформативний зміст документа.

Макарівка та ін.). Крім власне запорозьких територій, незадовго до ліквідації Січі ці дві паланки контролювали значну частину прилеглих територій також у межах самої провінції (південні роти Єлисаветградського пікінерного полку та шанці Молдавського гусарського полку). Після завершення російсько-турецької війни 1768-1774 років втручання новоутворених паланок у межі Єлисаветградської провінції завдяки концентрації на кордоні російських військ поступово було припинено, хоча повністю підконтрольні їм пікінерні слободи Зелена, Жовта і Комісарівка, як про це свідчить карта 1774 року, були остаточно повернуті до відання Єлисаветградського пікінерного полку за розпорядженням полковника М.Норова лише в другій половині 1775 року (зокрема таку згадку щодо слободи Зеленої див.: ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 565, арк. 32 зв., д. 203).

Після ліквідації Січі паланки, як окремі адміністративно-територіальні одиниці, певний час зберігали свою цілісність у рамках так званої Дніпровської провінції, створеної на запорозьких землях з червня 1775 року (до вирішення питання про розподіл території між Азовською та Новоросійською губерніями та запровадження тут повітового устрою). Певних документальних даних про чітко визначені територіальні межі паланок та Січової округи, що не входила у підпорядкування полковників, які призначались Кошем у паланки, ми не маємо (за виключенням головних річок, що слугували живим рубежем у розмежуванні підвідомчих територій: Інгул з Сугаклею, Інгулець, Базавлук і Сура). Саме цими річками окреслювалися кордони новоутворених на теренах колишнього Запоріжжя повітів Новоросійської губернії (див. наст. документ 23). У їх остаточно визначеному до середини 1776 року складі Бугогардівська і утворена в її межах Макарівська паланки склали основу Новопавлівського повіту, Інгульська – Інгульського та, частково, Херсонського і Кизикемського повітів. Правобережна (від Інгульця) частина Комісарівської паланки повністю увійшла до Інгульського повіту, лівобережна – до Саксаганського, основу якого склала територія Кодацької паланки. Слав'янський повіт увібрив територію, прилеглу до Січової округи.

Порівняно з досить поширеними оцінками чисельності жителів Запорозьких вільностей у 100 тис. осіб, відомість дає розгорнуту характеристику структури і кількості наявного тут населення на час ліквідації Запорозької Січі. Причому, про заниження даних мова навряд чи могла йти. Потрібна була насамперед реальна цифра, якої попри всі намагання, таємні звернення Катерини II, російська адміністрація з'ясувати до цього так і не змогла.

Зазначимо, що за сповідальними розписами церков Старокодацької наміснії, які збереглися, у 1766 році, за два роки до російсько-турецької війни у запорізьких слободах в складі 717 приходських дворів було обліковано 7983 жителі (4068 осіб чоловічої і 3915 жіночої статі), на початку війни у 1769 році після відсутнього відтоку населення у 597 дворах залишалось всього 5680 жителів (2935 чоловіків і 2745 жінок). З них у правобережних слободах у 1766 році проживало 3758 осіб, у лівобережних – 4225, залишалось на початку 1769 року, відповідно, 2936 і 2744 осіб. (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1017, спр. 9 (1766 рік); ф. 990, оп. 1, спр. 734 (1769 рік). Тобто, при загальному зменшенні жителів та їх співвідношення між лівим і правим берегом Дніпра, останнє в цілому до 1775 року не лише повернулось до своїх попередніх значень, а й суттєво змінилось на користь лівого берега. За рахунок осадження нових слобід, розширення меж паланкових землеволодінь, кількість поселенців у правобережних слободах (без козаків, священно- і церковнослужителів) зросла до 9960 осіб, у лівобережних – до 26261.

Відомо також, що у 1769 році, в перший рік війни, курінні і паланкові старшини змогли відрядити до складу військових команд 12247 кінних і піших козаків, ще 1 тис. залишалися поза списками куренів; на літню кампанію 1770 року Кошу вдалося мобілізувати лише 10738 запорожців (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 247 і 254). Давалися знаки також військові втрати, втечі та уникнення від служби. Заміну молодиками або наймитами Кіш сприймав неохоче, погоджуючись на це лише під виглядом виняткових обставин. Очевидно саме за рахунок певного збільшення найманих працівників, які мали замінити залучених на службу козаків по зимівниках, маємо також суттєве зростання загальної чисельності козаків у 1775 році до 16948 (включаючи 197 старшин).

Через рік після ліквідації Запорозької Січі статистичні відомості в розрізі новоутворених провінцій Новоросійської губернії взагалі фіксують деяке зменшення населення на її території, що у більшості пояснюється втечею значної частини колишніх запорожців за межі російських володінь. Масштаби відтоку оцінюються в межах 5-9 тисяч чоловік, що є безумовним перебільшенням. Враховуючи, що події відбувалися в районі Січової округи, разова кількість втікачів взагалі не могла перевищувати тієї тисячі козаків, які разом із старшиною залишалися тут на момент ліквідації Запоріжжя (козаків – 991, старшин – 112). Реально ж одночасно покинути колишню Січ могла лише їх незначна, хоч і помітна частина. Більш відчутними були очевидно втрати від одиночних переходів, які не припинялися і пізніше. Тому сумарне зменшення чоловічого

*** На побережжі Буго-Дніпровського кута в останні часи існування Січі діяла також Перевізька паланка, яку часто відносять до території Інгульської паланки. Зокрема, при ліквідації Січі на початку червня 1775 року тут, при урочищі Станіславському у складі козачої команди перебувало біля тисячі чоловіків (РДВІА, ф. 52, оп.1, спр.80), але чи були вони враховані у відомостях жителів правобережного Запоріжжя, невідомо. Тим більше, що ця територія формально не входила його складу.*

населення в Слов'янській і Херсонській провінціях на середину 1776 року з 17126 до 17088 чол. (без 1129 арнаутів і вербованих козаків) навіть з урахуванням включення кількох сотень жителів кута між Бугом і Дніпром, цілком може бути пояснене також поверненням частини жителів на місце свого попереднього проживання (переважно у Єлисаветградську провінцію). Більш виразно втрати від втеч зафіксовані очевидно вже в даних обліку 1778 року. Але і в цьому випадку загальне зменшення чисельності чоловічого населення не перевищує 1300-1400 осіб (з 17088 до 15709 осіб).

Більш детально зміни у чисельності населення на правобережній території колишніх Запорозьких вільностей можна було б простежити виходячи із складу розташованих тут поселень на час ліквідації Січі, інформація про які, на жаль, до опублікованої відомості не додана. Виходячи з інших джерел, достовірно маємо змогу відтворити хіба-що інформацію про слободи, у яких розміщувались згадані у відомості церкви.

Крім власне січової, Покровської церкви*, яка після воєнних подій 30-х років отримала благословіння Київського митрополита за повторним зверненням Коша лише у лютому 1742 року (ЦДІАК України, ф.127, оп. 1020, спр. 575), 5 інших правобережних церков, що входили до Старокодацької хрестової наміснії, утвореної наприкінці 1761 року,** розміщувались:

у Новому Кодаку, де Святомиколаївська церква з дозволу Київського митрополита була освячена у 1743 році, хоча її початок, як і вибір першосвященником Іоана Терпили відносяться до часу атаманства у 1742 році кошового Семена Єремійовича (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1020, спр. 736, арк. 1-3);

у Старому Кодаку, де Святомихайлівську церкву було закладено за грамотою, виданою у 1748 році (там же, спр. 1170, арк. 481 зв.);

у Кам'янському, де Різдвяногородицька церква з приходом у слободі Романковій була закладена у 1751 році (там же, спр. 1820, арк. 66-76);

у Романковому, де власна Святоуспенська церква за проханням громади та священника Андрія Біло-стоцького, які перейшли з задніпрської слободи Войтової, закладена у 1755 році (там же, спр. 2746, арк. 14);

у Карнаухівці, де Святоварваринська церква була закладена у 1773 році (там же, ф. 229, оп. 1, спр. 321, арк. 135-136, грамота на закладення).

Щодо інших слобід, певну характеристику їх складу дають окремі документальні джерела останніх років існування Запоріжжя, що містять більш-менш цілісні переліки наявних поселень слобідського типу.

Зокрема, за відомостями 1768 року про падіж худоби, в Кодацькій паланці згадані місто Новий Кодак, села Таремське, Карнаухівка, Тритузново, Кам'янське, Романково, Половиця, Чаплі, Кам'янка, Старий Кодак (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 233, арк. 65- 84).

Дещо ширше склад поселень Кодацької паланки подають податкові відомості 1770 року, у яких згадуються оподатковувані двори в Новому Кодаку, Половиці, Медвиці і хуторі Горяного, в Старому Кодаку, в Чаплях, Кимликівці і Набоківці, в Чаплінській Кам'янці, в Тарамському, Карнаухівці, Тритузновім, Кам'янському і Романковому (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 279, арк. 69).

Проїжджаючи восени 1773 року з Олександрівської фортеці до Кременчука, академік Й.Гільденштедт серед запорозьких слобід на правому березі Дніпра згадує слободу Половецьку, села Старий Кодак, Новий Кодак і Кам'янський редут між ними, слободи Таремську, Карнаухівку, Тритузнову, села Кам'янське, Романкове і слободу Волоську на Сурі, заселену волохами у 1772 році (Guldenstadt J.A. Reisen durch Russland und im Caucasischen Geburge. – St. Petersburg, 1791, bd. II, s. 110).

За відомостями Новоросійської губернської канцелярії від 24.07.1774 про місце перебування пікінерів Єлисаветградського пікінерного полку, їх сімей і приписних, які в 1773-1774 роках зійшли або при наїздах запорозьких команд виведені на Запоріжжя, згадуються наступні правобережні поселення на територіях, підвладних та контрольованих у той час Кошем: Кодак, села Кам'янське, Карноухівка, Половиця, Романкове,

** У відомості П.Текелія не згадані похідні церкви, які на той час також перебували у віданні начальника січових церков. Зокрема, за відомостями Києво-Межигірського монастиря 1774 року такі церкви на початку війни знахо-дилися в урочищах Вербовому при Інгулі (Покровська) і Омеловому (Петропавлівська). Була також Покровська церква при Микитиному перевозі, яку вищезгадані відомості не відносили до рухомих (ЦДІАК України, ф. 132, оп. 2, спр. 41, арк. 17). З них перша, відома з 1742 року за місцем літньої дислокації як Гардова, при ліквідації Січі була забрана в сусідній Катерининський шанець. Щодо Петропавлівської церкви інших згадок не маємо. Тому не виключено, що йдеться лише про відповідним чином обладнану похідну ікону, яку з 1771 року замінила новозбудована Михайлівська похідна церква (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1020, спр. 4140). В той же час очевидно саме з пам'яттю про більш давню Петропавлівську ікону певним чином пов'язана назва пізніше влаштованої в Омеловій слободі Петропавлівської церкви (після переведення похідної Михайлівської до Херсону). Церква у Микитиному, влаштована за пропозицією посланця Комерц-колегії Д.Лодигіна в середині 60-х років, вже у 1766 році зазнала пошкодження від пожежі і лише у травні 1775 року від Коша надійшло звернення про освячення її нової будівлі, яке залишилося нереалізованим у зв'язку з ліквідацією Січі. Зокрема, у Ресстрі невіршених справ, відправлених у 1776 році з Київської духовної консисторії до новоутвореної Слав'янської і Херсонської єпархії, збереглася лише згадка про «Дело о освященіи Старокодацкой наместнии Никитинской Покровской церкви» за 9 липня 1775 року (там же, спр. 4566, арк. 72 зв.). В офіційних відомостях новоутвореного Слав'янського (Новокодацького) духовного правління про нову Микитинську церкву, як і про Михайлівську церкву села Омелового, згадується вже на початку 1777 року (див. Феодосій Макаревський. Вказ. праця, 1880, с. 20).*

*** Перша намісничя грамота була видана новокодацькому священнику Андрію Стефанову 17 жовтня 1761 року (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 112, арк. 37). Після затвердження у 1767 році намісником самарцицького священника Григорія Порохні (ІР НБУВ, ф. V, спр. 61, арк. 164 і зв.), правління Старокодацької наміснії було переведено з Нового Кодака до м. Самарчика або Новоселиці, де і перебувало на час ліквідації Запорозької Січі.*

Тарамське, Чаплі, Чертомлик, слободи Бутківка при Верблюжці, Верблюжка (новозаселена), Зелена, Комісарівка, Котенкова при однойменній балці нижче роти Вершинокам'янської (околиці майбутньої Куцівки), Куцівка (полковника Куцого), Петрова (старшини Петра Старого), військового товариша Смоли, зимівники старшини Макара Ногає і козака Василя Бабця при річці Самоткані, Пархома Ігнатченка та козака Мерзлого у Великому Інгулі, поселення при Саксагані і Мігії* (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 343, арк. 15-29).

За відомістю 1774 року про збитки, яких зазнали від офіцерів Молдавського гусарського полку його поселяни, що перейшли під протекцію Запоріжжя, згадуються наступні запорозькі слободи, де вони осіли: при Чорному Ташлику біля Попатенкового млина (вихідці з Липняжки), в Макаровій (з Добрянки), в Мігії (з Лисої Гори та Маслової) (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 353, арк. 28-31).

У відомостях 1775 року про збір десятини за зимівлю худоби на території, контрольованій у той час полковниками Комісарівської та Інгульської паланок, крім окремих козацьких зимівників, згадуються також місця її концентрації у Комісарці, у Зеленій, у Петровій, у Верблюжці, у Боковій, в Куцевій слободі, в Інгулі та прилеглих до нього правобережних урочищах при Сугаклеї, при Беш Байраках, при Костоватій, при Мертвоводі, при Корабельній, а також в балках Лозоватці та Камишуватій вище урочища Бобринця (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 358, арк. 164-167, 182 зв., 187). Більшість з них вже відомі на той час як слободи, інші, де крім умов для зимівлі скота було також певне житло для людей, могли перебувати на початковій стадії їх формування. Зокрема, саме в цей час при влаштуванні поштових станів зустрічається поняття "в Саксагані в жильє" (там же, спр. 361, арк. 32 зв.), що залишилось в назві урочища Житлова Саксагань, де вже через рік було визначене місце для повітового центру. Очевидно такі ж мотиви бралися до уваги і при влаштуванні повітового міста Інгульська.

Проте, наявність житла далеко не достатній признак для фіксації його слобідського укладу. Той же Гард або колись багатолюдні зимові ставки в урочищі Вербовому чи Омеловому при наявності похідної церкви ще не гарантували їх переходу у статус слобід.

Це ж стосується і вищезгаданих поштових станів, у місцях влаштування яких (переважно поруч з відомими зимівниками) на час ліквідації Запорозької Січі могли появлятися певні зачатки слобідського життя. Але навіть пізніше, вже в складі Новоросійської губернії, після виділення земельних угідь, призначення осадчих, необхідно було кілька років щоб отримати більш-менш задовільні результати за кількістю заселених ними дворів та жителів.

Нагадаємо, що ще до початку російсько-турецької війни 1768-1774 років для оперативного зв'язку з російською армією від Кременчука до Січі мали бути утворені поштові станції зі сторони Єлисаветградської провінції в Крюкові, в слободі Онуфріївці, в Княжих Байраках і при Жовтенькій, до якої запорозькі стани за пропозицією Коша від 16.11.1768 передбачалось розмістити при річці Солоній (біля Військового містка), при Базавлуці в урочищі біля Церковного містка та при Саксагані біля містка Похилового (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 222, арк. 1-2, 5, 14). Одночасно для зв'язку з лівим берегом через Кодацький перевіз поштові стани утворювались при Чортомлику біля зимівника щербинівського козака Губи, при балці Кам'януватій, при балці Камишуватій біля зимівника козака бруховецького Олекси Кривого, при Сурському містку біля зимівника козака пластунівського Войта та у Новому Кодаку (там же, арк. 14 зв., 31 зв., 102). Вже з травня наступного 1769 року у зв'язку з неналежним функціонуванням запорозьких ставок від Жовтенької до Січі (інколи листи від слободи Зибкої, що знаходилась на перегоні від Онуфріївки до Жовтенької, в Січ кур'єри змушені були самотужки доставляти прямо в Січ), поштова лінія від Кременчука була практично повністю переорієнтована на Кодацький шлях: через новоросійські поселення Крюків, Кам'янку, Зимунь, Тройницьке, Мішурин Ріг, Пікінерну Кам'янку, Бородаївку, Домоткань, Пушкарівку і до запорозьких Кодаків (там же, арк. 38). Поштові стани від Нового Кодаку до Січі зберігли своє значення і після ліквідації Запоріжжя.

Менш стабільними були поштові ставки в межиріччі Інгульця та Бугу, дислокація яких періодично змінювалась у залежності від потреб оперативного зв'язку між Кошем та командуванням російських армій. Зокрема, за відомістю від 12 вересня 1770 року Кодацька та лівобережні паланки забезпечували козаками почтові ставки при Інгулі на усті Громоклеї, при Інгульці біля Передерієвого пришибу (де платнірівський Демко зимівником сидів) та при Микитиному перевозі (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 264, арк. 7). Крім того, в документах 1770 року згадуються ставки при Грушівці, Кам'янці, Саксагані, Інгульці і Боковій (там же, арк. 9). На кампанію 1771 року поштові ставки передбачалося розставити починаючи від Січі: при Тернівці на дорозі; при Інгульці

біля Передерієвого пришибу; при Добрій край шляху від плесів; при Інгулі на Гаражинім (а стояти при броді Мишаничевім); при Громоклеї, де Єйжева хата і на усті Великого Єланця (там же, арк. 17). В серпні того ж року для зв'язку з Другою армією було утворено ще дві ставки: біля Городків і при Інгульці нижче від Радкового броду, де був ірклєвський Давид, а також здійснено передислокацію ставок з Громоклеї, Інгулу, Доброї та Передерієвого пришибу на нові місця: при Нижчих Солонцях; при Білозерці вище лиману на шляху, що вище Глинищ; при ставці Перевізькій; при Інгульці в Городищі, де Полози були; при Висуні на шляху, де козак канівський Чумак був; при Інгульці біля Гайдарових на Білошапчиній балці, де мишастівці були; при Інгульці біля пришибу, де шурунці були (там же, арк. 19, 26). За ордером від 14.05.1774 поштові ставки від Катерининського шанця до Микитиноного мали бути розставлені в урочищах Корабельному, Гарбузиній, при Мертвих Водах, у верхів'ях Мертвої, при урочищі Бобринці, при річці Інгулі, при річці Інгульці, при урочищі Саксагані, при річці Кам'янці, при Солоному містку, при урочищі Чортомлик і при Микитиному перевозі (там же, спр. 222, арк. 208). При цьому у варіантах дислокації ставок згадуються замість Солоного містка – Базавлук, а на дистанції між Інгулом і Інгульцем – Висунь і Бокова (там же, арк. 207 і зв.), використання яких очевидно не сприяло скороченню шляху.

Після завершення російсько-турецької війни на початку 1775 року постало питання про влаштування поштового сполучення з Кінбурном, яке від Верблюжського карантину на кордоні з Єлисаветградською провінцією, мало пройти через слободу Петрову, річки Водяну, Саксагань, Кам'янку, Базавлук, Чортомлик до Микитиноного перевозу (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 361, арк. 4 зв.). Від Кінбурну правим берегом Дніпра поштові стани передбачалось розставити: проти Голої пристані біля самого Дніпра; при Білозерці; при Олександрових шанцях; при Інгульці в Городищі, проти зимівника козака Полтавського куреня Полоза; при Інгульці біля Білих Криниць в козака коренівського Невдахи; при Інгульці біля замівника калниболотського козака Шульги; при Інгульці біля зимівника ірклєвського козака Головка, при Тернівці біля зимівника калниболотського козака Павлика і при Січі (там же, арк. 19). Після тривалої переписки за відомістю від 27.04.1775 було вирішено влаштувати від слободи Зибкої (у межах Новоросійської губернії)* 10 наступних поштових станів: при Курячій балці; при річці Водяній, що впадає в Інгулець; біля Кривого Рогу при річці Саксагані; при річці Інгульці, де Кулики були; біля зимівника кисляківців при тому ж Інгульці, де Окакий був; при Інгульці ж біля Гєргелевого пришибу при зимівнику Головка; при Інгульці біля зимівника козака Шульги; при Інгульці ж коло Білих Криниць біля зимівника козака Невдахи; при Інгульці в Городищі проти зимівника козака Полоза; проти Олександрових шанців (там же, арк. 34 зв., 38, 42). На цей тракт до Гєргелевого пришибу при Інгульці мали виходити також поштові стани, що влаштовувались від Січі при річці Базавлук, коло зимівника дерев'янківського козака Розколупи та при річці Тернівці (там же, арк. 57).

В цілому ж серед наведеного переліку поштових станів, за виключенням крайніх пунктів на лініях зв'язку, крім окремих зимівників, поселення слобідського типу не згадуються. Якщо ж спробувати відтворити назви 18 слобід, зафіксованих у правобережному Запоріжжі на час ліквідації Січі виходячи з попередньо приведених документальних згадок про такі поселення (за виключенням разових або умовних згадок), до їх переліку можна віднести з розташованих на побережжі Дніпра: Романкове, Кам'янське, Тритузне, Карнаухівку, Таромське, Новий Кодак, Половицю, Кам'янку, Чаплі, Старий Кодак і Волоську слободу (всього 11), з розташованих вздовж кордону з Єлисаветградською провінцією: Комісарівку, Зелена, Петрове, Верблюжку, Куцівку, Макарівку і Мігію (всього 7), разом - 18. Зрозуміло, що це лише вірогідний перелік на час ліквідації Січі, підтвердити або спростувати який можна лише повний документ того часу.

Не менш складне завдання постає з оцінкою кількості зимівників, зафіксованих на час ліквідації Запорозької Січі. Не виключено, що у довоєнний період їх могло бути дещо більше. Зокрема, із згаданих у відомостях про поштові стани зимівників, майже кожен третій зафіксований як бувший. Пізніше, коли вивільнені від військової служби козаки вимушені були братись за зимівниче господарство, їх кількість зросла мало не в 1,5 рази. Але і в даному випадку за відсутності реальних реєстрів та альтернативних відомостей для порівняння, ми не маємо підстав не довіряти тогочасним статистичним даним. Щодо територіального розміщення конкретних зимівників, певне уявлення про це можна отримати з тих небагатьох документів господарчого характеру, які збереглися в Січовому архіві.

Зокрема, за найбільш повними відомостями за квітень 1768 року про падіж худоби від безкормиці в правобережних паланках Запорозької Січі згадуються наступні зимівники:

* У зазначених відомостях згадуються також слободи Галушківка, Жирівка, Калантайв, Личково, Маглівка, Мокріївка, Полковничка, Попівка, Плавецьківка, Суддівка, Цаплінка, пов'язані з втечами пікінерів ще в 60-ті роки (переважно часів пікінерних заворушень), більшість яких знаходилась на лівому березі Дніпра, хоч окремі з них і мають досить перекручені назви (Плавецьківка – Половецьківка або Половещина, Маглівка – Могилівка, Цаплінка – Чаплінка) або і взагалі не відносились до відання Запорозької Січі (зокрема Мокріївка була селом Миргородського полку, Жирівка або Жирківка – Полтавського полку Малоросії).

* Розглядався також варіант влаштування з боку Новоросійської губернії на перегоні від Зибкої до річки Жовтенької (вона ж Жовта) ще одного поштового стану при Чорнечих чи Княжих байраках, як це передбачалось ще в 1768 році (там же, арк. 33 зв.). Але в цей час останні очевидно все ще залишалися в зоні прикордонних суперечок Єлисаветградської провінції і Запоріжжя, як і Куряча балка при Жовтенькій, яка порівняно з 1768 роком у розписі поштових станів 1775 року показана у віданні Запорозької Січі.

відомства Бугогардівської паланки

при Великому Інгулі: козаків куреня Переяславського Ониська Дрюченка, Канівського – Павла Шуліки, Незамаївського – Степана Чуба, Рогівського – Степана М'якого, Крилівського – Івана Білого, товариша куреня Крилівського Степана Гелеха та козака куреня Дядківського Остапа Басараба;
при Громоклеї – козака куреня Бруховецького Андрія Покори;
при Сугаклеї – козака куреня Шкуринського Степана Блакитного;

відомства Інгульської паланки

від прикордонного рубежу Білих Криниць вверх річкою Інгульцем: козаків куреня Коренівського Савки Сліпоконя та Степана Драгана, Ірклеївського – Кирила Полового та Давида Логвинова, Кущівського – Грицька Теслі, Ірклеївського – Нестера Долбиша, Дядківського – Федора Тарана, Андрія Кичкїня, Ілька Гайдая та Тараса Чудана, Дерев'янківського – Пилипа Обдули, Мишастівського – Федора Говтви та Левка Вовченка, курінного Кущівського - Юхима Сиси, козаків куреня Нижчестеблівського – Івана Гнідого, Кущівського – Андрія Сірого, Васюринського – Василя Носа, Незамаївського – Панаса Білого, Мишастівського – Якова Лозовського, Ведмедівського – Петра Щербини, Кущівського – Грицька Гненого та Сидора Примени, курінного Шкуринського – Василя Блакитного, козаків Яцка Кубліна та Петра Жили, курінного Ірклеївського – Герасима Цицикози, козаків куреня Платнірівського – Остапа Ткача, Титарівського – Грицька Гриви, Незамаївського – Степана Ковальчука, Кущівського – Грицька Моргуна, Платнірівського – Івана Широкого з товариством та Федора Білого, Бруховецького – Самійла Чекереса, Платнірівського – Демка Дем'янова, Демка Багмута, Лаврена Шаповала, Терешка Мули та Кондрата Мангура, Кисляківського – Юхима Суїми, Коренівського – Демка Тарана та Василя Бузиновського, Бруховецького – Максима Терновського, Платнірівського – Івана Жмура, Грицька Губи з товариством та Івана Здорика, Крилівського – Гаврила Погорілого, Поповичівського – Івана Гетмана, Бруховецького – Мусія С'їмека, Антона Губи, Ірклеївського – Грицька Письменного, Бруховецького – Потапа Гапона, курінного Бруховецького – Івана Живила, козаків Василя /.../ла, Петра Калатури, куреня Конелівського – Василя Візиря, Коренівського – Івана Короткого, Рогівського – Семена Шоки, Полтавського – Петра Похла, Рогівського – Василя Чорного, курінного Конелівського – Марка Дядька, козаків Семена Куця та Кирила Кирьші, куреня Дядківського – Тимоша Уса та Івана Похла, Дерев'янківського – Семена Дона з товариством, Тимошівського – Павла Білого, Поповичівського – Степана Сторочоуса, Дерев'янківського – Івана Цохлі, Калніболотського – Антона Губи, Тимошівського – Йоска Деркача, курінного Донського – Михайла Лисого, козаків куреня Дядківського – Панаса Мачули та товариша їх Андрія Ляшка, Донського – Василя Калмаза, Тимошівського – Якова Салтана, курінного Кущівського – Ониска Купикобили і козака Яроша Горба, куреня Тимошівського – Федора Заволоди; крім того, вгорі Інгульця – атамана куреня Тимошівського Василя Коржа і Пашківського – Савки /Цибодриги/;

при річці Боковій: козаків куреня Дядківського Петра Литвина та Івана Галана, Донського – Савки Криворукого, Дядківського – Грицька Чудного, Ведмедівського – Гаврила Одношевного, курінних Ведмедівського – Панька Чорного та Ірклеївського – Герасима Біличенка, козаків куреня Корсунського – Степана Теслі, Кущівського – Григорія Голодного, Корнія Чорного та Івана Коноваленка;

при річці Боковенці: козаків курінних куреня Корсунського – Ониська Чуприни, Васюринського – Федора Сербіна, козаків куреня Васюринського – Петра та Івана Сухин, Донського – Степана Мазана, Платнірівського – Федора Топала і товариша його Семена Недоступа, Дядківського – Логвина Крамара і служителів його Павла Шила, Трохима Чабана, Грицька Носа та Андрія Литвина;

вверх річки Дніпра від Кам'янки до Золотої: козака курінного Мінського – Данила Солдата, козаків – Гната Шемета і курінного - Яцка Ковальчука, курінного Батуринського – Федора Сухого, козаків куреня Мінського – Семена Мижигорця, Данила Данка і Данила Шаповала, курінного Шкуринського – Марка Крохмалю, козака куреня Бруховецького – Прокопа Табанця, курінного Корсунського – Мусія Кимлика, козака куреня Шкуринського – Омелька Махині, курінного Титарівського – Левка Бобошка, козаків куреня Ірклеївського – Аврама Скорого, Шкуринського – Левка Лисиці, Ірклеївського – Харитона Мармузи, Васюринського – Кузьми Малого, Ірклеївського - Василя Дурного, курінного Ірклеївського – Михайла Скорого, козаків куреня Незамаївського – Федора Малого та Данила Горкуші, курінного Пластунівського Андрія Фески та козака Данила Шевця, козаків куреня Джерелівського Самійла Голодного, курінного Пластунівського – Івана Сірого та козака Василя Полторанського, козаків куреня Пашківського – Йоска Сухого, Мишастівського – Якова Цигиці, Стеблівського – Гаврила Діда, Батуринського – Герасима Родака та курінного Батуринського /прізвище не зазначене/, Коренівського – Корнія Шуствала, Дядківського – Грицька Шевця, Стеблівського – Івана Запари, Незамаївського – Івана Носа, Пашківського – Михайла Широкого, Левушківського – Романа Башмака та Івана Рекала, Мишастівського – Онистрата, Стеблівського – Матвія Павука, Конелівського – Панаса Лепети, Титаревського – Гната Білого та

Максима Промкнишки, Полтавського – Тишка Горкуші, Пашківського – Михайла Чуба, Зенця Начиняного та Івана Горба;

відомства Кодацької паланки

понад рікою Дніпром: одружених козаків Кості Мошенського, Микити Бобира, Яцка Німого, Ілька Скрипникового зятя, Тимоша Матухненка, Івана Ключниченка, Василя Чумака, Якіма Степего зятя, Якова Конопата, Михайла Дябоженка, Степана Дябоженка, Яцка Малого, Якіма Шевця, Андрія Малого, Петра Повтавця, Дем'яна Захаренка, Івана Скрушенка, Лук'яна Плахотника, Грицька Сергієнка, Данила Паламаря, Наума Гарбузенка, Олекси Кириченка, Андрія Шапочниченка, Петра Стовби, Левка Шерстюченка, Василя Меженного, Гната Проворітного, Василя Ключника, Івана Гуржія, Яцка Перевізника, Олексія Баранця, Савки Кармазіна, Грицька Головка, Якова Головка, Матвія Кравця, Семена Сухого;

при річці Шурівці: неодружених козаків куреня Канівського Федора Погана, Корсунського – Андрія Бугари, Сергіївського – Василя Меги, Пластунівського – Грицька Дворецького, Батуринського – Івана Лежника, Коренівського – Микити Чаги та Петра Леги, Мишастівського – Сидора Найди, Поповичівського – Павла Обдули та Герасима Малого, Пластунівського – Якова Седловського, Донського – Хоми Черепатого;

при річці Самоткані: козаків куреня Левушківського – Василя Кріпоти, Ірклеївського – Степана Резника, Коренівського – Павла Стежки, товариша куреня Платнірівського Макара Нога, козаків куреня Мишастівського – Грицька Шульги, Ведмедівського – Кузьми Гея, Конелівського – Івана Малого, товаришів куреня Конелівського Самійла Носа, Незамаївського – Пархома Кучера, козака куреня Конелівського Кирила Рудя;

при річці Сурі: козаків куреня Корсунського Остапа Шерстюка, Батуринського – Грицька Очеретяного, Пашківського – Харка Сома, Калніболотського – Мирона Горба, Титарівського – Івана Коби, Бруховецького – Філона Тарана, Антона Тарана та Івана Начиняйла, Титарівського – Федора Бурноса, Якова Гетмана, Савки Чорного, Харка Кладія та Мусія Волика, Івонівського – Івана Гриценка, Дмитра Кулика та Антона Белошапки, Титарівського – Левка Богатченка, товариша куреня Титарівського Федора Шамрая, козаків куреня Титарівського Федора Яловенка та Андрія Шевця, Дядківського – Степана Бугая, товариша куреня Шкуринського Лук'яна Великого, козаків куреня Батуринського Івана Шепотинника, Левушківського – Степана Холода, Батуринського – Івана Решмедила, Кущівського – Гаврила Крутя, Бруховецького – Клима Лоба, Левушківського – Яцка Відьми, Панаса Губи, Лаврена Глоби, Семена Куріпячой Салки, Петра Кочерги та Грицька Кумича, Батуринського – Демка Лисого, Тимошівського – Федора Голуба, Батуринського – Івана Шила, Пластунівського – Лук'яна Чорного, товариша куреня Уманського Степана Василієва, козака куреня Пластунівського Степана Войтенка, товариша куреня Пластунівського Григорія Ляховича, козаків куреня Калніболотського Василя Чувили, Шкуринського – Петра Ступи та Миколи Великого, Пашківського – Тимоша Литвина, Левушківського – Петра Чуйка та Омелька Тарана, Незамаївського – Дем'яна Хирного, Вищестеблівського – Сидора Нещадима, Уманського – Федора Тихого, Калніболотського – Павла Кабакохлістя, Нижчестеблівського – Мартина Пугача та Івана Тарана (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 223, арк. 15 і зв., 17-23 зв., 85-96, витяг).

У справі 1774-1775 років про взяття із сторонніх осіб десятини за зимівлю худоби в Запорозьких Вольностях згадуються наступні зимівники в урочищах на правобережжі Дніпра:

при Громоклеї: козаків джерелівського Кості Волошина (в Гороховатій балці), конелівського - Марка Побожанського, левушківського – Василя Тягуна, кисляківського – Демка Нечуйвітра, конелівського – Марка Старого, полтавського – Ониська Візира (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 358, арк. 48, 56 зв., 60, 63, 186) при Сугаклеї: козаків тимошевських Шмалка, Максима Шаповала, Степана Залізняка (в Ташлицькій балці) та Трохима Товстика (там же, арк. 48-49, 61, 91 зв., 166, 185 зв.);

при Інгулі: козаків васюринського Онуфрія Диченка, переяславського – Самійла Чорного, ірклеївського – Івана Чопика, корсунського – Андрія Жмура, мєньського – Семена Межигорця, рогівського Степана /М'якого/, джерелівського – Власа Плиги, бруховецького – Калатури, дерев'янківського – Лаврена Бойка, тимошівського – Максима Рогози, жителя слободи Куцевої – Степана Губи (там же, арк. 48 зв., 56, 60, 160 зв., 161, 165-166);
при Пісочках, або Піщаному броді на Інгулі: козаків канівського Омелька Ценаша, корсунського – Федора Панешки, він же Панечка, батуринського – Федора Кривого, переяславського – Кузьми Головка, корсунського Прокопа (там же, арк. 56 і зв.);

в урочищі Вербовому (при Інгулі): козака Панаса Ноги (там же, арк. 56 зв.);
при Березівці: козака шкуринського Блакитного, ірклеївського – Івана Чорного, дерев'янківського – Сави

Булавінського (там же, арк. 60 зв., 120);

при Боковенці: козака сергіївського Тарана (там же, арк. 49);

при Боковій: покійного козака джерелівського Демка Ємця, курінного Ірклеївського – Гарана, козака донського – Хоми Чорного, ірклеївського – Гераска (там же, арк. 153, 165);

при Саксагані: козака корсунського Омелька Шпака (там же, арк. 182 зв.); біля слободи Петрової (при Інгульці): козака курінного полтавського Основи (там же, арк. 67);

при Базавлуку: козаків куцївського Павла Неживого (при Осокорівці), шкуринських – Василя Копиці та Семена Мангура, дерева'янкївського – Герасима Добридня (там же, арк. 138, 176);

при річці Носакївська: козака куреня Ірклеївського Письменного (там же, арк. 57, 163 зв.);

при Вищій Хортиці: козака канївського Івана Уханя (там же, арк. 182 зв.).

ЧАСТИНА II. КРАЄЗНАВСТВО.

Сердюк В.А.

ЗАПОРОЖСЬКИЙ ПОЛКОВНИК КУЦІЙ І ПОСЕЛЕННЯ КУЦІВКА.

Назва Куцївка походить від її засновника - запорожця Афанасія (Панаса) Івановича Куцого. Вперше А.І. Куций зустрічається, як отаман Дядьківського куреня (на 23.07.1767 р. в витязі з січового реєстру)*, а на 1769 р. в списку козацької старшини** - він осавул другої тисячі козацького війська.

Найбільше відомостей про А.І. Куцого і історію Куцївки за середину XVIII ст. знаходимо в збірнику архівних документів, який упорядкував відомий український історик Д. І. Яворницький***. З нього ми дізнаємось, що Афанасій Іванович Куций (іноді в офіційних документах Московії – Афанасій Іванов, «он же Куцой») був полковником Бугогардівської паланки Нової Запорозької Січі принаймні з 1774 року. Разом з іншими полковниками-запорозьцями та своїми командами, він чинив постійний опір московській експансії на споконвічні землі Вольностей Війська Запорозького – проводив рейди по захоплених і новонаселених слободах, звільняв людей від московського поневолення, перевозив їх з майном і сім'ями на вільні землі, в т.ч. в «запорозькую слободу Куцовку» (як значиться в архівних документах) тощо. Наведемо, як приклад, частину одного з архівних документів:

«Именной списокъ Елисаветградского пикинерного полку коликое число и кто именно спрежнихъ и вновь определенныхъ господиномъ полковникомъ пикинеръ, когда и вкакия запорожские места бежали и откуда в сей полкъ вступили, явствуеъ по сему, 1774 года апреля 14 дня:

№	ЗВАНІЕ	Отколь и когда всей полкъ вишли	Когда бежали
	Роты 17 Спасовой.		
117	Ротной писецъ Федоръ Леценко	}С Терновки 771 г.	}774, февр., 14
118	Стефан Суценко		
119	Данило Макушенко		
120	Антонъ Шулга	С Добрянки 771 г.	}774, март, 9
121	Андрей Куц	С Терновки 771 г.	
	Роты 18 Вершинокаменской пикинеры:		
122	Иван Вовнянка	3 сл. Вышковки 771 г.	774, января, 21
123	Трофимъ Кашиатинъ	} 3 безук. посел. села	
124	Фума Шупченко	Уховки 752 г.	
125	Дмитро Дубовой	3 Липнянки	774, февр., 11
	...		
	Роты 18 Вершинокаменской.		
167	Степанъ Гончаренко	3 сл. Лелековки, 771 г.	разныхъ
168	Максимъ Кабузь	3 Полиши з села Пенковъ	
169	Степанъ Чорной	3 без. пос. с. Уховки.	
170	Омелянь Чайка	С роты Мурзинской, 771	
171	Григорей Бондаренко		
172	Григорей Зошло	} 3 без. пос. села Уховки 752 году.	
173	Фома Таранъ		
174	Степанъ Пурась		

Где ныне по в беге запорожскихъ местахъ находятся – в слоб. Полковника Куцого.

За даними Тараса Кравченка (Дніпропетровськ) в метриках за 1780-ті роки сл. Куцївки зустрічаються кілька записів про його родину, де він значиться, як значковий товариш. В книзі, яка описує штурм Ізмаїла Суворовим****, знаходимо Афанасія Куцого серед осіб «отличившихся мужественными подвигами на штурме Измаильском» в 1790 році.

Полонська-Василенко в своїй роботі***** цитує наказ Капніста (Полтавського полковника) від 1768 року одруженим запорожцям селитися в слободах Верблюжці, Зеленій, Куцївці тощо. Ймовірно, це перша документальна згадка про сл. Куцївку (Новгородку).

* Скальковський А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорозького. Одесса, 1841. С. 413.

** там само. С. 416.

*** Эварницькій Д.И. Источники для истории Запорозькихъ козаковъ. Том II., Владимирь, 1908. С. 1872 – 2067.

**** Орлов Н.А. Штурм Измаила Суворовым в 1790 году. СПб., 1890.

***** Наталія Полонська-Василенко. Запоріжжя XVIII століття та його спадщина.